

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guida per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

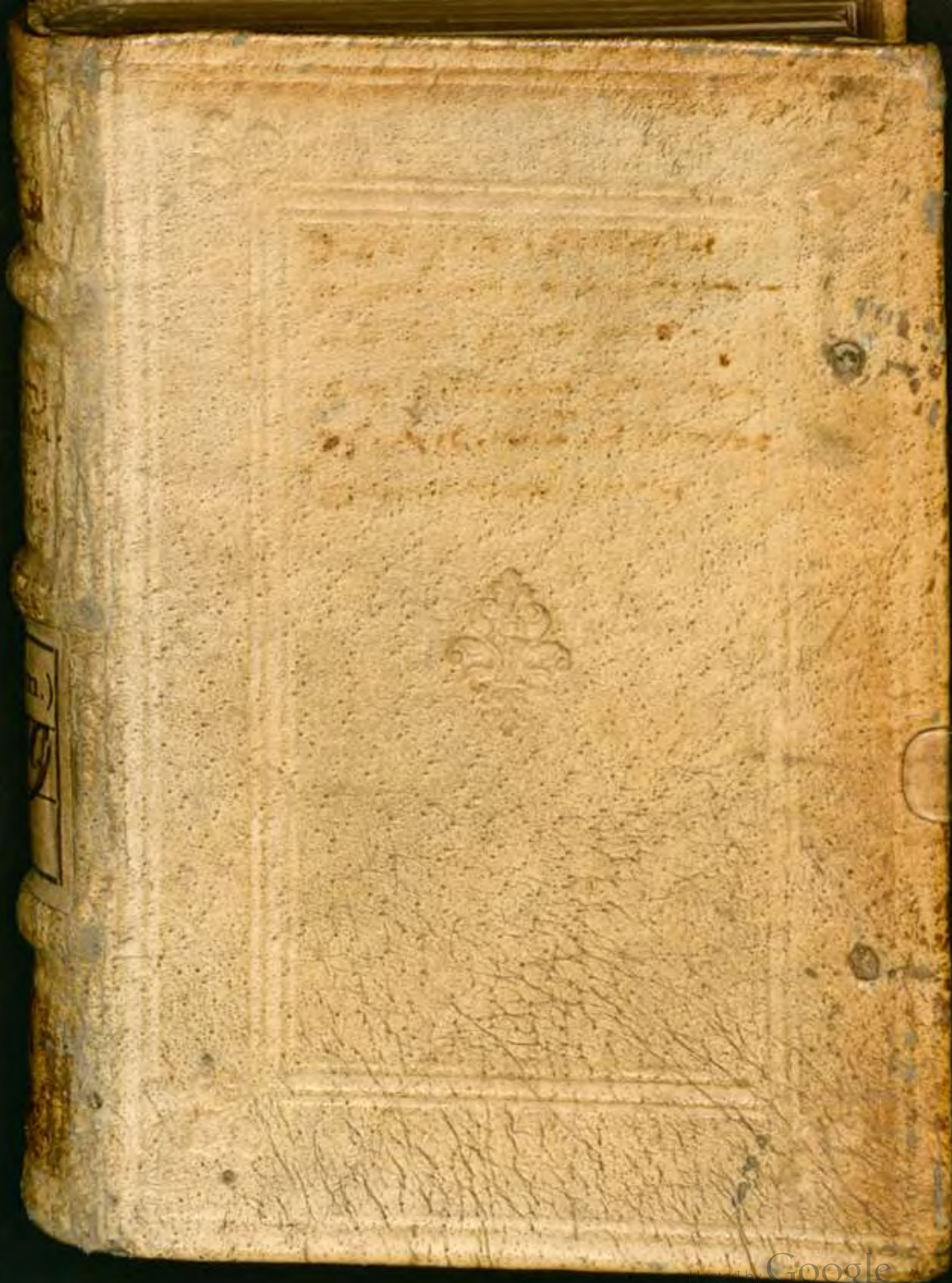
Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

Polen.

Erasmus

879

~~M. Hel.~~
~~2272.~~

<36628660280010

<36628660280010

33

Bayer. Staatsbibliothek

Polen. 879.

Erasmus

DES-ERA

S M I R O T E R O D A M I L I =

ber de sarcienda ecclesiæ con =
cordia deq; sedandis opi =
nionum dissidijs, cum
alijs nonnullis le =
ctu dignis.

Omnia recens nata, & nunc primum
typis excusa.

ANNO M. D. XXXIII.

DES. ERASMVVS ROTERODAMVS
Clariss. viro Iulio Pflug. S. D.

VANTOPERE te pi-
geat horum semper in-
peius gliscentium dissidi-
orum, quantoq; pectoris
ardore suspires pijs omni-
bus optabilem, ecclesiae
concordiam Iuli vir or-
natissime, satis arguunt tot tuae ad me episto-
lae, semper eandem occinentes cantilenam
magnaq; instantia efflagitantes, ut huius tem-
pestatis me sedatorem praebear: quod quum
tu nihilo uerecundius facias, quam si iubeas
Pygmæum Atlantis uice, sustinere coelum,
tamen a me nullam admittis excusationem.
Erras tu quidem mi Iuli uehementer igno-
rantia mei, uerum hic error quo maior est,
hoc magis declarat insignem tuam pietatem
erga dei domum, in qua tu non infimum te-
nes locum, tenesq; ob eximias uirtutes tuas
meritissimo: quibus hoc decentius ornaris,
quod hinc nullum omnino tollis supercilium,
sed agnoscis domini munificentiam: quales
uiros si multos haberet Resp. Christiana, aut
hi tumultus non extitissent, aut iam pridem
essent consopiti, Ipse uero sic inter sacrum, ut
A 2 aiunt,

EPISTOLA.

aiunt, & saxum constrictus, ut quod flagitas
nec recusare per te liceat, nec ex me præstare
ualeam, medium quiddam repperi, quo te
posthac utar aliquanto placatiore. Tractavi
psalmum. 83. in quo diuinus ille spiritus mire
nobis commendat ecclesiæ concordiam. Non
parum iuuat hortator in hoc sanè negotio-
rum genere, in quo bona pars facti est, pro-
pensa uoluntas, cui nunquam deesse solet be-
nigni numinis præsidium. Quod si Christus
& illud largiri dignetur, ut ecclesiasticæ pacis
amor quo tu tam insigniter flagras, omnium
animos corripiat, breui futurum est, ut nec tu
flagitando, ne ego recusando sumam inanem
operam, sed uterq; alteri gratulemur.

Verum à psalmo non te remora-

bor diutius. Datum Fribur-

gi pridie Cal. Aug.

1533.

DES. ERASMI ROTE.

RODAMI DE AMABILI EC-

CLESIAE CONCORDIA

LIBER.

SALMUM octogesi-

mum tertium ob id sele-
gimus enarrandū, quod
in eo spiritus sanctus, mul-
tis argumentis magna-
tum euidentia tum uehe-
mentia, nobis spetiosam
illam ac beatam ecclesiæ concordiam com-
mendat: qui sermo quum omni tempore sa-
lutaris est atq; utilis, tum uero hoc seculo se-
ctarum feracissimo uidetur ita necessarius, ut
non alio magis. Quisquis igitur diligit pacem
illam, quæ iuxta beatum Paulum exuperat
omnem sensum, quæq; sola custodit & ab
omnibus malis tuetur corda & corpora no-
stra in pacificatore Iesu Christo domino no-
stro, ad hanc auditionem aures animosq; at-
tentos adferat. Titulus nonnihil habet scru-
pulorum, sed his quanta poterimus breuitate
discussis ad pulcherrimi simul & amœnissimi

A 3

spectaculi

spectaculi contemplationem alacriores ingre-
diemur.

Titulus igitur in codicibus nonnihil uariat,
siue id accidit scribarum studio, siue sermonis
Hebraici ambiguitas hanc nobis peperit ua-
rietatem. Septuaginta sic reddidere: In finem
pro torcularibus filiis Coræ psalmus. Hiero-
nymus hoc pacto, Vincenti pro torcularibus
filiorum Coræ psalmus.

Quum audis in finem, intellige psalmum
Rom. 10 tractare de Christo, qui finis, hoc est, perfectio
legis est omni credenti. Nulla est enim uera
perfecta^q iustitia, nisi per fiduciam synceram
erga illum, qui solus fide purificat corda mor-
taliū. Quum audis Vincenti, siue pro uicto-
ria, protinus in mentem tibi ueniat illud Pau-
linum, Neminem assequi beatam illam coro-
nam gloriæ nunquam marcescentis, nisi qui
legitime certauerit. Quidam ex Hebræi ser-
monis peritia submonuit pro Vincenti, potu-
isse uerti, effundenti sanguinem, ut non le-
uem & incruentam pugnam, sed acre præ-
lium, & ut Græci dicunt *ἁπλοῦς πόλεμος*
intelligas. Quum enim qui huic militant mun-
do toties sua corpora telis hostium obijciant,
suamq; uitam ambiguū Martis alexæ commit-
tant, ut supplicationem, ouationē, aut etiam
trium-

triumphum assequantur, cumq; ridiculum
 uerius ac ludicrum quàm speciosum, quem
 nemo uir grauis absq; risu uidere posset, cuius
 uniuersa pompa uno circumagitur die, quid
 non facient Christi milites, ut æternum illum
 triumphum assequantur in cœlis? Quanta
 nunc est gloria martyrum, qui suum effun-
 dendo sanguinem, per fidem uicerunt regna,
 operati sunt iustitiam, & adepti sunt beatas Hebr. ii.
 promissiones? Quorum encomia per uniuersum
 resonant orbem, & angelis applaudenti-
 bus sempiternum cum duce suo Christo tri-
 umphū agunt in cœlesti Hierosolyma. Quan-
 quam & hi qui Paulo auscultantes amore
 Christi mortificant membra sua, quæ sunt su-
 per terram, libidinem, auaritiam, iracundiam,
 aliosq; id genus affectus, spiritui reluctari so-
 litos, non incruento bello uincunt Satanam.
 Iam & in ipso Psalmo fit mentio Taberna-
 culorum, siue tentoriorum, quod militiae uer-
 bum est. Porro quod in titulo additur, pro tor-
 cularibus, nōnihil torfit diuum Augustinum,
 eo quod in psalmo nulla fiat torcularium
 mentio. Itaq; confugit ad allegoriam. Verum
 animaduertere poterat Psalmorum titulos
 interdum indicare argumentum ex historia,
 uelut in Psalmum, 33, Psalmus Dauid cum

mutauit uultum suum coram Abimelech, & dimisit eum & abiit. Interdum diem festum quo decantari solet, uelut Psalmus. 91. titulum habet, Psalmus cantici in die Sabbati. 92. Laus cantici David in die ante Sabbatum. 93. Psalmus David quarta Sabbati. Nec oportet historicum sensum reiicere, quo locus fiat allegoriæ, quum ille sit huius basis & fundamentum, qui cognitus facit, ut aptius tractetur intelligentia retrusior ac mystica. Itaque titulus propheticus quum addit, pro torcularibus, indicat mensem septimum, qui apud nos September est. Nam prisci à mense Martio quum sol ingreditur Arietem faciebant anni initium: & ab hoc numerantibus, quoniam quintus erat is qui post dictus est Iulius. Quintilis appellabatur, & huic succedens Augustus, Sextilis, ac cæteri item usque ad Decembrem, ex ordine sortiti sunt nomen. Quoniam autem mense Septembri uindemiæ tempus est, significantius erat, & ad mysterium accommodatius dicere, pro torcularibus, quam mense septimo. Sic Horatius initium uetis indicans non inamœna figura dixit, Zephyris & hirundine prima. Simul autem indicantur dies festi, quibus hoc canendi certamen inter prophetas celebrabatur. Hinc est quod aliquot

psalmo.

psalmorum titulus habet mentionem Liliorum siue Rosarum, uernum tempus indicans, & eius temporis festa. Nam quum Iudæis tria fuerint festa præcipua, Pascha in memoriam prodigiose transmissi maris, & Pentecostes in memoriam legis in monte Sinai latæ ac receptæ, & tabernaculorum, de quo mox dicemus: Primum incidebat in ueris initium, Secundum in uer iam adultum, Tertium in autumnum. Nam septimi mensis die xv festum erat scenopegiorum, à figendis tabernaculis dictum. Septem enim diebus iubebantur commorari in tabernaculis in memoriam ueteris historiæ, quod ex Aegypto profugi, per uastam & horridam solitudinem peregrinantes annis quadraginta habitarent in tentorijs, deo uiam monstrante, nocte per columnam igneam, interdiu per columnam nubilam, cuius interim beneficio, nec potus nec cibus illis defuit, nec uestes aut calciamenta detrita sunt. Quo tempore & templum ipsum erat tabernaculum, mansitq; donec Solomon extrueret illud templum Hierosolymis, ipsis etiã ethnicis uenerabile. Huius tam benignæ numinis prouidentiae ne uel ipsi possent obliuisci, uel ad eorum posteros non perueniret tanti miraculi notitia, iussi sunt quotannis

circa uindemiæ tempus tabernaculorum festum agere per dies octo, idçq; mense Septimo: qui quodammodo sic in mensibus est Sabbatum, quemadmodum in diebus dies Septimus, in annis septimus annus qui terris quoq; suum dabat ociũ, in annorum hebdomadibus, Iubileus septem annorum completens hebdomadas. Ex his ergo Septimi mensis octo diebus primus erat Sabbatum, utpote tertiæ hebdomadis initium, & item Octauus quartæ hebdomadis initium. Vterq; ieiunio & ocio peragebatur. Cæteri qui inter hos intercedebant, sacrificijs, hymnis, gratiarum actione & gaudijs solennibus transigebantur. Octauus tamen dies uelut noui festi principium erat, uidelicet cætus siue collectæ, quod tum præter impendia sacrificiorum ac donorum nonnihil à singulis colligeretur, in sumptus tabernaculi. His de rebus tractatur Leuit. 23. & Nume. 29. Proinde quanquam in titulo non est expressa mentio tabernaculorum, est tamen tacite comprehensa, designato mense, quo Scenopegiorum festum celebrabatur collectis iam omnibus terræ frugibus. Mensis autem ille fermè totus festis & sacrificijs peragebatur, quo simul & Leuitis prouideretur, & populus agnosceret se quicquid

quid terra produceret diuinæ munificentiae acceptum ferre debere : ut nec ad luxum abuterentur, si quando annona prouenisset largior, nec desponderent animum, si quis annus extitisset sterilior, ab ipsis admoniti tabernaculis, quod quum per steriles arenas ac siti-
 entes facerent iter, dominus non passus sit illis quicquam deesse, sed manna demiserit e caelo, aquam effuderit e petra. Nam qui fieri possit, ut qui sic uestit agrestia lilia, qui pabulum suppeditat passerculis, sinat famulos suos egere necessarijs, praesertim quum piorum sobrietas paucissimis sit contenta? Quo turpius est, quod hodie Christiani quidam, ubi diuina benignitas uberio-
 rem annonam effudit, non ad gratiarum actionem, non ad liberalitatem in sacerdotes & pauperes, sed ad lasciuiam, luxum ac libidinem conuertuntur. Contra si paulo malignior fuerit prouentus, obliti superioris abundantiae ac de futura diffidentes intendunt rerum pretia, contrahunt manus in egenos, accidunt quod debetur sacerdotibus, frustrantur creditores. Quanto dignius erat ijs qui Christi titulo gloriantur, ut quo parci-
 or fuerit anni prouentus, hoc effusior esset diuturnum in pauperes benignitas. Nō enim deus in hoc dedit messem uberio-
 rem, ut in
 tuis

tuis horreis frumenta computrescerent, sed ut quod superest in usus pauperum dispensaretur. Ita fieret, ut superiore fertilitate uideare non indignus, & in sequuturis annis maiorem domini liberalitatem promerearis. Porro festum illud tabernaculorum quod olim à Iudæis celebrabatur, τυπικῶς designasse celebritatem ecclesiæ catholicæ nō obscure declarat propheta Zacharias capite. 14. Erit ruina qua percutiet dominus omnes gentes quæ non ascenderunt ad celebrandam festiuitatem tabernaculorum. In eodem Capite fit mentio torcularium, at huius psalmi argumentum ex eo prophetæ loco sumptum uideri possit. Illud uigilanter annotatum est ab Hieronymo, tres esse Psalmos, quorū titulus meminit torcularium. Octauus qui inscribitur Daud. Octogesimus qui inscribitur Asaph, & hic octogesimus tertius qui inscribitur filiis Core. Quibus & hoc commune est, quod omnes meminerunt uictoriæ. Ogdoas autem resurrectionis gloriæ dicata est. Hic est enim dies quem fecit dominus à mortuis resurgēs, in quo iubemur lætari & exultare tripudijs spiritualibus. Nam ubi resurrectio, ibi uita est, Vita autem est innocentia, quemadmodum peccatum mors, Primus igitur dies plausibilis erat

erat hominis ad imaginem dei conditi, de quo tractat Psalmus octauus, ostendens hominem ita conditum, ut angelis esset proximus. Secundus erat hominis per legem ad innocentiam reuocati, quod indicat Ogdoas decies multiplicata, decalogum figurans. Hic tertius ostendit hominem per Euangelij gratiam eò perfectionis euectum, ut licet corpore degeret in terris, per fidem tamen ac spem conuersationem haberet in coelis. Eoq; decem ogdoadibus additur ternio, quod per Euangelicam lucem mundus uniuersus cognouit dilucide mysterium sacrae Triadis. Patrem nouerant & Iudæi, sed posteaquàm filius assumpta natura humana in terris uisus est, & cum hominibus uersatus est, moxq; receptus in coelum, emissio coelitus spiritu inno- uante linguas ac mentes omnium, tum de- mum dilucide mundus agnouit, in tribus per- sonis unum deum, & in eadem natura diuina tres personas, patrem & filium & spiritum san- ctum. Quoniam autem gentes solent uinde- mias prophanis & impijs ritibus in honorem ridiculi Bacchi celebrare, incompósitos ludis, indecoris saltationibus, & obscœnis uerbis lasciuiantes, cuius insaniae dolemus in ho- diernum usq; diem nonnulla conspici uestigia:

Moses

Moses publicam lætitiā ad religiosā gratiarum actionem, petulantes motus ad propheticas saltationes (Nam & David in honorem dei ante arcam saltasse legitur) impios hymnos, & impudicos sermones ad mysticos psalmos conuertit, effecitq; ut impurus cultus, quem aliæ nationes dæmonibus exhibebant, in ueri dei cultum uerteretur. Habebant & gentes in his festis sua certamina, in quibus homines parum sobrii, facie fecibus oblita de plaustis ridicula carmina iaciebant: uictori præmium erat hircus, dignum ut aiunt patella operculum. Hic inter prophetas erat certamen, plenum religionis ac reuerentiæ, Vnde psalmi complures in titulis habent, pro uictoria. Tale certamen & Apostolorum temporibus erat in coetibus Christianorum, Vnus loquebatur linguis, plures, prophetæ officio fungebantur. Nec hic feruebat indecora contentio, sed si cui alteri fuisset reuelatum, prior tacebat. Nec uictus sibi displicebat, sed gratias agebat spiritui, qui per alium hoc docere uoluit, quod ipsum fugerat. Nec uictor efferebatur animo, sciens totum hoc esse diuini spiritus energiam, qui cuiq; diuidebat sua dona pro ut uolebat. Tale canendi saltandiq; certamen erat inter hos prophetas. Hoc exemplo
nos

nos erudimur, ut siue laboramus & affligimur aduersis siue rebus prosperioribus delinimur, omnia in gloriam dei faciamus. Nunc complures Christiani tantum in morbis, bellis, alijsue periculis deum inuocant, & ita distinguunt tempora, ut tristitia secent deo, lætiora tribuant Satanæ. In funere charorum uideas aliquam pietatis speciem, in nuptiis, in uictoriis, in conuiuiis nullum Christianæ mentis uestigium. Existimant abunde satisfactum deo, si per tempus quadragesimæ paulo uiuant seuerius, sed imminente quadragesima quàm irreligiosa licentia? rursus exacta ea feriis Paschalibus, quanta auuiditate reditur ad intermissas uoluptates? Atqui decebat Christiana gaudia non minus habere religionis quàm luctum. Quàm diu uersamur in his tabernaculis, sunt uariæ rerum uices. Est tempus nascendi, & est tempus moriendi. Tempus nubendi, & tempus abstinendi à nuptiis, tempus gaudendi de natis liberis, & tempus lugendi defunctos liberos, sed Christianis nullum oportet esse tempus uacuum à pietate. Sub festum diem celebretur ieiunium, sed religiosum: festus dies requirit lætitiā, sed spiritualem. Illic nonnihil contristamur, sed secundum deum; hic lætamur, sed coram domino.

mino. Quemadmodum de gaudijs Euangelicis loquens Esaias cap. 9. ait. Lætabuntur coràm te, ficut qui lætantur in messe. Bene lætantur qui lætantur coràm deo, qui pura conscientia illi pro tristibus pariter ac lætis gratias agunt. At qui lætitiæ temporibus, aleæ, temulentiae, turpiloquijs & scortis indulgent, coràm mundo fortasse lætantur, coràm deo infaniunt. Sed his forsitan diutius immoramur, quàm sat est, utinam & sine causa. Absoluamus igitur tituli mysterium. Octauus Psalmus inscribitur David, quæ uox Hebræis sonat manu fortem, Octogesimus Asaph, quæ sonat, congregantem, Hic octogesimus tertius, filijs Core, hoc est caluariæ. Iuxta sensum retrusorem, tribus nominibus idē Christus significatur. Ille condidit hominem reatum: pater enim per filium condidit uniuersa, quæq; in cœlis quæq; in terris. Id nemo potest nisi omnipotens, unde Paulus scribens Hebræis filium appellat uerbum uirtutis paternæ. Idem hominem collapsum, eoq; deiectum, ut iam comparandus esset brutis animalibus, & similis factus esset illis, ne dicam deterior, recollegit per legem, & donec ueniret plenitudo temporum uelut cancellis inclusit, Vnde & synagogæ uocabulum, & Psalmus Asaph,

mus Asaph, increpando prouocat ad legis obseruationem. Israel, inquit, si audieris me, non erit in te deus recens. Deniq; congregatoris personam ipse dominus proficitur in Euangelio. Hierusalem Hierusalem quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui missi sunt ad te, quoties uolui congregare te, sicut gallina congregat pullos suos sub alas & noluiisti. Tandem ubi uenit plenitudo temporis, idem factus filius Core, in monte Caluariae sublatus in crucem uniuersum orbem ad se congregauit, & in eodem resurgens deuicto Satana triumphauit. Hic fortasse scrupulus aliquis tanget animum lectoris, quomodo Christus filius dei, dicatur filius Coræ, qui cum esset ex Leuitis præcipuus, ambijt summum sacerdotium, & adiunctis sibi Dathan & Abiron, totam ferè multitudinem concitauit aduersus Moysen & Aaron, sicut refertur Numer. 16. Cui quotquot pertinaciter adhæserunt, partim uiui à terra dehiscente absorpti sunt, partim igni cœlitus emisso absumpti. Sed nihil absurdi habet allegoria. Christus iuxta carnem è gente Iudaica duxit originē, pertinaciter rebellis aduersus deum, de qua queritur per Esaïam prophetam. Ex: Esa. 65. tendi manus meas tota die ad populum non credentem

B

credentem

credentem & contradicentem mihi. Rursum
in Psalmis: Quadraginta annis proximus fui
generationi huic, & semper dixi hi errant cor-
de. Quam pertinacem rebellionē exprobrat
illis & Stephanus in actis Apostolorum: Vos
semper spiritui sancto resistitis. Complures
autem Psalmi in titulis habent filios Core,
nec ullius tamen nomen exprimitur, quasi
satis esset ad illorum laudem, dici filios Core:
quum iuxta communem hominum sensum
ignominia uideatur, sceleratī patris & hor-
rendo exemplo damnati cognomine designa-
ri. Quis enim sustineat appellari filius aut ne-
pos Iudæ proditoris? Et tamen scriptura lau-
dis gratia notat posteros Core, progenitoris
nomine, cuius impietas illustravit filiorum
pietatem, qui cum essent arctissimis naturæ
uinculis astricti seditionis auctori, tamen in il-
lis affectum naturæ uicit amor religionis. Si-
quidem ut est probabilis coniectura, aut au-
scultantes Mosi resipuerunt separaruntq; se à
patre, aut sic apud illum remanserunt, ut im-
pio proposito nequaquam assentirentur, eoq;
illo cū suis absorpto filij seruati sunt, ut legis
Nume. 26. nec ob patris scelus à tabernaculi
ministerio submoti sunt, sed honorifico lani-
torum officio functi sunt, quemadmodum
refertur

refertur. i. Para. cap. 26. Insuper & prophetico spiritu præcellerunt. Ergo quum deus nō imputet parentum commissa filiis, nisi facta illorum imitentur, inique facit hominum uulgus, qui liberis non aliter exprobrat progentorum scelus ac supplicium ac si ipsi perpetrassent. Tuus inquit pater de peculatu conuictus, in crucem actus fuit, & audes hiscere? audes uenire in conspectum hominum? Sed pulchrius est, ex malis prognatos uirtute claros euadere, quàm si quis bonus nascatur ex bonis. Cæterum iniquius etiam faciunt qui filiis non scelera parentum, sed fortunam aut calamitatem probri gratia obsecunt. Noui inquit patrem illius seruum, aut uidi mendicum. Et qui hæc dicunt, ipsi sibi ignoscunt, quod dediti uitijis turpissimam seruitutem seruiunt Satanæ, quod pauperum rapina diteſcunt. Ex patre seruo nasci nō est turpe, sed seruire libidini, auaritiæ, ceterisque uitijis turpissimum est. Mendicare panem si urgeat egestas, non est turpe, sed egenis non impertire necessaria, ac rapto uiuere crimen est exprobrabile. Et qui sibi ignoscunt uera propriaque commissa, proximis exprobrant alienam fortunam. Quanto deus ciuiliior erga nos. Non imputat nobis nostra delicta, quorum semel

B 2   pœnituit.

pœnituit. Quod facinus execrabilius quàm fuit Core? Aut quod supplicium detestabilius: haud illud quidem homine iudice, qui nōnunquam fallitur, sed deo. Et tamen huius filios sermo propheticus honoris gratia progenitoris nomine signare maluit quàm proprijs uocabulis. Similis inhumanitatis est quod qui ex Iudæis progeniti, à parentum impietate conuersi sunt ad ueram pietatem, contumeliæ causa uocamus Maranos, quum ea gratia plus illis honoris debeatur. Quod si iustum maiorum uicia impingere nepotibus, unde nos prognati sumus? Nonne ex his qui in ueri dei contumeliam, coluerunt ligna & lapides? qui martyrum sanguinem effuderunt? Sed ad rem. Core, Dathan, Abiron & Hon conati sunt diuidere tabernaculum, quemadmodum hæretici ac schismatici semper conati sunt ecclesiam discindere: sed ut in illos præsens ira dei desæuît, ita qui moniti nolunt ab impijs sectis ac seditiosis conatibus resipiscere, hos sine dubio manet gehennæ incendiū. Atq; in simili rerum statu, oportet omnes esse filios Core, ut nec filius contra pietatē adhæreat patri, nec frater fratri, nec uxor marito, nec gener socero, sed ab impiorum tabernaculis secedendū est, si non corpore

corpore, certe animorum dissensione: & si quid erroris per incogitantiam obrepfit, auscultemus Mosi, & moniti meliora sequamur: quo post exantlatos huius uitæ labores, in monte domini bibamus mustum sempiternæ letitiæ, & concorditer uiuentes in tabernaculo dei quod est ecclesia, recipiamur in cœleste tabernaculum ecclesiæ triumphantis. Video me in explicando titulo prolixiorē fuisse, quā proposueram: ad psalmum igitur properabimus.

Quam dilecta tabernacula tua domine uirtutum.

Abruptum huius psalmi exordium declarat impotens animi desiderium. Quod genus est & psalmi. 72. Quam bonus Israel deus is qui recto sunt corde. Aptius est quod legit Augustinus, Quam amabilia, Græce est ἀγαπῆτὰ. Nihil est pulchrius, nihil amabilius, nihil tutius aut firmitus bonorum in bonis consensu: ut contra nihil turpius, nihil abominabilius, nihil infirmius conspiratione malorum in malum. Habent enim & impij tabernacula sua, quorum & hic psalmus meminit, & is qui hūc proxime præcedit. Quoniam cogitauerunt unanimiter, simul aduersus te testamentum disposuerunt:

B 3 Taber.

Tabernacula Idumæorum & Ismaelitæ, Moæ
 ab & Agareni, Gebal & Ammon, & Ama-
 lech, alienigenæ cum habitantibus Tyrum.
 Et psalmus secundus, Principes conuenerunt
 in unum, aduersus dominum & aduersus
 Christum eius. Sicut est unica ecclesia, & ta-
 men Paulus ita loquitur: Sicut in omnibus ec-
 clesijs doceo, sentiens esse multas distinctione
 locorū ac personarum, unicam professione fi-
 dei, & sacramentorum cōmunionē: ita multa
 legūtur tabernacula dei, quum reuera sit uni-
 cum tabernaculum uniuersos electos comple-
 ctens, quoniam omnes in Christo sunt idem.
 Contra impiorum quoniam in religione ac
 fidei dogmatibus dissentiunt, nullum est com-
 mune tabernaculum, sed impij cum impijs sic
 dissentiunt, ut uarijs quidem modis ac nomi-
 nibus, sed tamen pari impietate dissentiant à
 tabernaculo dei. Olim Græci & Romani deri-
 debant Aegyptios, bouem Serapim, & Cer-
 copithecus, atq; adeo cepe pro dijs colentes,
 sed ipsi interim lapides ac ligna, aut in his la-
 tentes dæmones pro uero deo colebant. Sic
 Lacedæmonij habebant sua tabernacula di-
 uersa à tabernaculis Asianorum. Habebat &
 Gallia Druidas propriæ cuiusdam religionis
 magistros, sed cum uera religione pugnantes.

Horum

Horum typum gessit Dathan, Abiron, & Hon. In suo quisque tabernaculo stabat paratus ad pugnam. Erant inter se diuisi, in hoc concordēs, ut Moſen expugnarent. quemadmodum diuerſarum gentium diuerſae religiones, inter ſe diſcordes, mira tamen concordia & ſyncretiſmo, perſequebantur Iudaeos, ac poſt maiore conſpiratione Chriſtianos. Hæreticorum autem diſſidia figurabat Core, qui non reſceſſit à tabernaculo dei corpore, licet animo eſſet ſciunctiſſimus. Siquidem hæretici affectant uideri ueræ religionis aſſertores, & quē admodum ille conabatur Aaron à ſacris ſubmouere, ita iſti perſuadere conantur catholice doctrinæ ſectatores eſſe tyrannos & hoſtes eccleſiæ. Et quemadmodum unusquisque hæreſiarcha clamat, hic eſt Chriſtus, non iſthic; Ita Core grex dicebat, omnis multitudo ſanctorum eſt, in iſtis eſt dominus. Ante redemptoris aduentum apud Iudaeos Sadducei & Herodiani habebant ſua tabernacula, ſed nec amabilia, nec ſpecioſa. Cæterum iam per orbem diffundente ſeſe luce Euangelica, quā multa quā abominanda tabernacula hereticorum conſtiterunt aduerſus tabernaculum dei? Quis non inhorreſcat ſi uel legat quæ turpitudinum ſcena fuerit in

tabernaculis ophitarum, qui serpentem pro Christo uenerabantur, Cainorum qui Cain parricidam & Iudam proditorem inter præcipuos habebant sanctos. Nicolaitarum quibus uxores erant cōmunes. Adamianorum, qui nudi cum nudis fœminis ad sacra conueniebant, hac scilicet specie, Adam & Euam adhuc innocentes è paradiso nobis repræsentantes. Et tamen iidem nuptias auersabantur. Quæ dogmatum portenta, quæ monstraturpitudinum peragebantur in tabernaculis Basilidis, Colarbas Priscillæ ac Marcionis? Manicheorum fœda mysteria, quis posset absq; nausea uel legere uel recensere? Quis non excretur Sabellianorum, Arianorum, Eunomianorum blasphema in Christum, aut in totam potius trinitatem conuenticula? Quibus præstigijs, quibus technis, qua crudelitate conati sunt catholicam ueritatem obruere? Operæ precium fuerit unum & alterum illorum stratagemata referre, ut hinc fiat coniectura, quantum malitiæ texerunt illa tabernacula. Athanasium inuictum catholicæ ueritatis propugnatorem, quoniam scripturis & argumentis superare non ualuerunt, fictis criminibus statuerant opprimere. Constantium Cæsarem, maliciosis suggestionibus sic irritarant

irritarant in uirum sanctissimum, ut iusserit apud Tyrum coacto concilio cognosci de Athanasio; delegato ad id comite quodam à latere suo, qui cognitioni praesideret. Duo praecipua crimina intentabantur, mulier uis constuprata, & brachium homini defuncto abscissum in usum maleficarum artium. Conducere mulierculam quæ huius tragoediæ partem ageret, non erat difficile: sed ad probandum maleficij crimen accersierant Arsenium quendam olim Athanasij lectorem, qui ueritus episcopi quem offenderat correptionem ab eo profugerat. Hunc diebus aliquot abditum seruabant Arianæ, ut cum fide mentirentur esse mortuum. Is tamen ut intellexit, quid in Athanasium molirentur, siue exhorrens facinoris atrocitatem, siue cupiens hac occasione cum episcopo suo redire in gratiam, noctu clam profugit è latebris, & Tyrum ad Athanasium nauigio peruenit, eiq; rem omnem aperit. Ibi uir ut insigniter pius, ita mire solertis ingenij, quippe qui iuxta præceptum domini columbinā simplicitatem cum serpentis prudentia coniunxerat, iubet Arsenio, ut abdat sese, donec in rem præsentem euocaretur: coacto concilio prodit mulier, infertur horrendo spectaculo locus defuncti,

B 5 ostenditur

ostenditur brachium hominis resectum lectulo impositum. Horror etiam bonorum animos peruaserat. Quis enim crederet illa fingi à sacerdotibus? Mulier quæ fuerat edocta narrat, se quondam Athanasium excepisse hospitio, & ab eo noctu, quum nihil ab illo metueret, per uim fuisse constupratam. Athanasius introductus est, ad hæc responsurus. Is qua præditus erat solertia, submonet Timotheum presbyterum suum, ut ipso tacente mulieri respōdeat. Sciebat enim se mulieri ne de facie quidem notum esse. Quum illa perorasset accusationem, Timotheus, tu ne inquit, mulier ais te à me ui constupratam? Tum illa muliebri peruitacia, Tu inquit, tu inquam illo loco, illo tempore per uim meam pudicitiam contaminasti. Erubere quidam tam facile detecta mulieris calumnia. Nec tamen absolutus est Athanasius, nec ad calumniæ poenam uocata mulier, quod iidem essent iudices qui accusatores. Itum est ad secundum crimen: En inquit ipsa res loquitur, hoc est Arsenij brachium, quod in quem usum amputaris, tu nobis Athanasij exponito. Hic simili solertia uir prudens rogat illos num satis nossent Arsenium, cuius hoc esset brachium, Respondent quidam se probe nosse

Arsenij

Arsenij faciem. Petit Athanasius, ut liceret sibi accersere quendam, quo ad eam causam haberet opus. Concessum est. Introductus est Arsenius, cuius facie nudata: Ecce inquit Arsenius uiuus, ecce brachium dextrum, ecce sinistrum incolume, unde uos istud brachium amputaueritis, ipsi narrate. Quid hic expectas, ut hic Athanasius fuerit expeditus? Imo discerptus erat inimicorum manibus, ni Archelaus Orientis comes qui & ipse ei consilio praesidebat, uirum sanctum e manibus illorum extractum per occultos meatus dimississet. Quid autem tergiuersari poterant, tam euidenter confutati? Vociferabantur hominem esse Magum ac prestigijs imponere oculis hominum, nec ullo pacto committendum esse, ut talis artifex uiueret. Rursus coacto concilio, perinde quasi legitime conuictus condemnatur Athanasius. Spargitur per uniuersum orbem foedus rumor, per imperiales praefectos per omnes latebras terrarum mariq; quaeritur uir coelo dignus. propositis etiam praemijs, qui uiuum adduxissent, aut si minus id possent, qui mortui caput attulissent. Quid simile Iudaei moliti sunt in Christum? Imo quis fando audiuit inter ethnicos facinus execrabilus? Specimen dedi,
 talia

talia sunt schismaticorum & hæreticorum ta-
 bernacula. Quid nunc commemorem de Cir-
 cumcellionum furiosa crudelitate? Quid de
 Donatistarum uaficie, technis ac uiolentia?
 Hæc non ignorant qui legerunt Augustini
 de his actis commentarios. Sed hæc uetusta.
 Magis deplorandum quod nostra etiam me-
 moria, reperta sunt conuenticula in quibus
 noctu post decantatas dei laudes, extinctis
 lucernis, promiscua Venere uiri cum foemi-
 nis miscebantur. Sit hoc leue, in quibus ma-
 tres ultro tradebant suos infantes occidendos
 & tam immane facinus hilari uultu specta-
 bant, persuasæ sic interfectos inter præcipuos
 sanctos habendos. Quæ dementia uidetur ex
 hæresi quæ $\kappa\tau\iota\ \phi\epsilon\upsilon\gamma\alpha\varsigma$ dicitur traxisse origi-
 nem, qui Eucharistiam ex farina sanguine
 infantis macerata conficere solent. Eum mi-
 nutis punctiõibus excipiebant. Quod si pue-
 rum eum mori contigisset, pro martyre cole-
 batur. Vides in quæ portenta deuoluantur
 homines, qui semel deserto dei tabernaculo,
 se se manciparunt tabernaculis impiorum.
 Iam si præstanti forma puellam, cum anu de-
 formi componas, & illa uidebitur amabilior,
 & hæc aspernabilior. Ita propheticus ac spiri-
 tualis oculus conferens synagogas Satanae,
 cum

cum tabernaculo dei, in quo regnat cœlestis
 illa ueritas, in quo exuberat pax exuperans
 omnem sensum, in quo feruet charitas fuci
 nescia, triumphat fides inuicta, in quo uno
 ore, unaq; anima canuntur laudes dei, magis
 erumpit in uocem, Quàm amabilia taberna-
 cula tua domine uirtutum. Piorum enim con-
 cordia cœlestis illius ecclesiæ imaginem no-
 bis repræsentat, in qua nulla est opinionum
 dissensio: Iam enim gloriam domini non in
 ænigmate, sed reuelata facie speculantur,
 summa animorum concordia, summa chari-
 tas, uno ore eademq; mente deum hymnis
 celebrant. Adde huc, quod spiritualis oculus,
 quem perspicacem reddit lumen fidei, plus
 cernit quàm oculus corporis. Quid igitur ille
 uidet præterea? Videt Christum in medio
 suorum residentem ac benedicientem coetui
 suo, quemadmodum ipse pronunciauit in
 Euangelio: Vbicunq; sunt duo uel tres con-
 gregati in nomine meo, ibi sum in medio eo-
 rum. Videt Angelos protectores ac ministros
 sanctæ congregationis, magna frequentia
 summaq; reuerentia uersantes. In tabernacu-
 lis impiorum omnia diuersa sunt, in quibus
 præsidet Satan, nunquam nocentior, quàm
 quum se transfigurat in angelum lucis, inter-
 sunt

sunt impij spiritus ad omne malum instigantes. Vt ne iam commemorem diuersum exitum. Quid Core & illi coniuratis acciderit sciunt omnes. Horribibile spectaculum erat terram dehiscere, ac uiua corpora deuorare, aut igni cœlitus emisso, aut fulmine consumpta tot hominum millia. Nam postridie re-
crudescente populi seditione, quatuordecim millia perierunt incendio cœlesti. Sed horribilius est, & animam & corpus mitti in gehennam. Nec omnino falsum est, quod dicunt quidam inuisibilem esse ecclesiam. Solus enim deus introspicit corda hominum, ac uere nouit, qui sint ipsius. Multis tamen argumentis sæpe deprehenditur ubi sit ecclesia dei, ubi synagoga Satanæ. Multorum enim peccata præcedentia sunt ad iudicium. Sed hæc ipsa ecclesia uisibilis quæ bonis habet admixtos malos, quantum habet alacritatis ac maiestatis, quoties ad pietatis cultum conuenit. Vbi is cui datum est donum prophetiæ, sincere tractat ac dispensat uerbum dei, populus religiosa attentione ac reuerentia auscultat, non ut uerbum hominis, sed ut uerbum dei. Quum interim qui docet, sic afficitur, ut sentias Christi spiritum per os hominis loqui. Interea uidere est præsentem spiritus

ritus energiam in auditoribus. Alij suspirant, alijs erumpunt lachrymae, alijs hilarescit facies, in summa dicas omnes transfigurari. Rursum quum in solenni cultu, suo quisque munere fungitur, alius recitat sacram lectionem, alius decantat laudes deo, alius orat totius multitudinis nomine, tractatq; mysteria, alijs hæc agenti subseruiunt, populus interim religioso silentio ueneratur hæc omnia. Quis hæc spectans non fateatur, amabilia esse tabernacula dei? Itidem quum procedit solennis ecclesiae supplicatio decenti digesta ordine, etiam ij qui tantum spectandi gratia prospiciunt, uenerabunda quadam alacritate tanguntur. Postremo omnis legitimus cōuentus hominum ad rem honestam habet dignitatem quādam, atq; adeo leticiam. Cuiusmodi sunt coetus discipulorum ad professionem, aut diuersorum hominum ad disputationem publicam. Alcibiades quum primum esset uerba facturus apud populum Atheniensem, sensit animi trepidationem. Eam illi sic exemit Socrates. Rogat num posset contemnere coriarium aliquem? Respondit, maxime. Num figulum? respōdit, facile. Num fabrum aut cementarium? Quum de singulis interrogatus respondisset apud quemuis istorum posse

posse intrepide dicere : Atqui inquit Socra-
tes, ex his constat ille populus quem tu uere-
ris. Quod si per se contemptissimis homini-
bus ipse conuentus conciliat dignitatem ac
reuerentiam, quanto uenerabilior est coetus
piorum hominū ad cultum dei uiuentis con-
gregatorum. Tantam autem uim habet cho-
rus unanimit̃ deo fidentium, ut prophā-
nos etiam rapiat in admirationem sui, sicut
testatur Paulus, Idiotam aut incredulum in-
gressum ecclesiam sanctorum, procidere in
faciem suam, & adorare deum, profitentem
quod uere deus sit in medio suorum. Balaam
propheta quidem erat, sed impius. Is tamē ē
monte conspectis Israelitarum tabernaculis
Nu. 24. coactus est exclamare, Quām pulchra taber-
nacula tua Iacob, & tentoria tua Israel. Vide-
bat idem felicem illorum mortem qui perse-
uerant in castris ecclesiæ. Moriatur, inquit,
anima mea morte iustorum, & fiant nouissi-
ma mea horum similia. Conspectus horum
tabernaculorum pulchritudinem propheta
sanctus quum exclamat in Cantico gra-
dum : Ecce quām bonum & quām iucun-
dum habitare fratres in unum. Vidit & Pe-
trus sed tanquam per somnium, quum in
monte contemplatus esset domini gloriam,
& audisset

& audisset Mosen ac Heliam, de gloria mortis Dominicæ colloquentes: Domine, inquit, bonum est nos hic esse, faciamus hic tria tabernacula. Illic demum uera est concordia, ubi lex & prophetae consentientes Christum noui testamenti ministrum, non litera sed spiritu prædicant. Hoc nec fit in synagogis Iudæorum, qui legem detorquent non ad Christum sed ad nescio quem alium messyam, quem tot iam seculis frustra expectant infelices, nec in tabernaculis Manicheorum, qui totum uetus testamentum ut non à deo sed à principe tenebrarum proditum reijciunt: nouum ceu multis locis falsatum suo arbitrio probant aut improbant. Denique in nullis hæreticorum tabernaculis, ubi scripturæ non ad Christum qui est ueritas accommodantur, sed ad sensum humanum detorquentur. Id enim semper fuit hæreticorum proprium. Siquidem Priscillianistæ nullius libri uel ueteris uel noui testamenti auctoritatem reijciebant, sed quum absurdissima docerent quicquid cum ipsorum dogmatibus pugnabat falsa interpretatione ad alienum sensum deprauabant. Verum ut ad Psalmi tenorem redeam, Si tabernacula dei intelligis, ecclesiam adhuc in terris militantem, puta hæc dici, uel à catechumeno.

C

uel ab

uel ab ethnico aut Iudæo resipiscente, uel à peccatore siue hæretico schismaticoue redeunte ad cor. Sin de ea parte ecclesiæ, quæ iam triumphat cum Christo, puta quemuis pium hominem, cum Paulo cupientem dissolui & esse cum Christo, dicere, Quàm amabilia tabernacula tua domine uirtutum. Abruptum sermonis initium declarat desiderij magnitudinem à profunda contemplatione proficiscentis. Nec ociosum est quod alloquens dominum dicit Tua. Quicquid in ecclesiâ uirtutis, roboris, aut felicitatis est, domini est, non hominum. Ille gratis sibi redemit ecclesiam, ille gubernat, ille tuetur aduersus omnes procellas. Et quicumq; ecclesiæ resistit, non rebelat hominibus, sed deo. Hoc aperte loquitur per os Zachariæ cap. 2. Qui tetigerit uos, tanget pupillam oculi mei. Et Paulus audit: Saule Saule, quid me persequeris? Rursus quem admodum in Euangelio agnoscit sibi prestitum quicquid beneficij collatum fuerit, uel in infimum Christiani nominis professorem, ita quicquid malorum ingeritur in ecclesiam catholicam sibi ingestum esse deputat. Talem presidem ac propugnatorẽ quum habeat ecclesiâ catholica, frustra sunt omnes impiorum conspirationes aduersus illã. Eoq; psalmus addit

domino

domine uirtutum. Virtutes autē hic appellat, non ἀρεταί quę opponuntur uicijs, sed δυνάμεις quę uox sonat potentiam. Atq; hoc cognomento sacrę literę nonnunquam designant deū. Veluti psal. 23. Dominus uirtutum ipse est rex glorię, δυνάμειν. Præcesserat enim, Dominus fortis & potēs: dominus potens in prelio. Et in ueteris testamenti uoluminibus frequēter appellatur dominus Sabaoth, quod Hebręis sonat, uirtutum siue exercituum. Δυνάμεις in mysticis literis interdum declarat præcipuos Angelos quorū ministerio deus utitur ad electorū suorum protectionem. Hunc exercitum uidit Helizeus quum puero ad conspectum Syrorū exercitum exanimato diceret, Noli timere, plures sunt nobiscum quā cum illis. Et ad prophetę preces aperti sunt oculi ministri, mox & ipse uidit montē plenū equitibus & curribus igneis. Nemo, inquit Christus, potest eos de manu mea eripere, quos pater dedit mihi. Concinit his canticum graduum. Nisi dominus ædificauerit domum, inuanum laborant qui ædificant eam &c. Tempore Pauli nec opibus, nec uiris, nec ullis mūdi pręsidijs erat munita ecclesia, & tamen magna fiducia loquitur. Si deus pro nobis, quis contra nos? Moxq; eo

4. R. 4

Rom. 8.

C 2

fiducię

fiduciæ prouehitur ut quum ecclesia tot ma-
 lis undiq; premeretur, non uereatur dicere:
 Certus sum quod neq; mors, neq; uita, neq;
 angeli, neq; principatus, neq; instantia, neq;
 futura, neq; altitudo, neq; profundum, nec
 ulla creatura alia poterit nos separare à cha-
 ritate dei, quæ est in Christo Iesu domino no-
 stro. Vnde tanta fiducia Paule, inter tot mor-
 tes, inter tot pericula, & foris & intus urgen-
 tia? Vnde isti spiritus, paucis, indoctis, priua-
 tis, tenuibus & oppressis? Ex nobis, inquit,
 nihil possumus, sed dominus noster dominus
 est uirtutum. Siue igitur accipias uirtutes an-
 gelos, ecclesiæ protectores, siue miracula,
 uterq; sensus declarat ecclesiæ dominum pror-
 sus inuictum esse, quum sit omnipotens, ad
 cuius nutum præsto sunt omnes Angelorum
 legiones, & qui facit mirabilia magna solus,
 quicq; solus quicquid uoluit fecit, in cælo pari-
 ter atq; in terra. Ecclesiæ primordia miraculis
 non humanis præsidij inualuerunt. Et quo-
 niam quicumq; pie uiuunt in Christo Iesu, im-
 piorum persecutionem patiuntur, humiles
 iuxta mundum ac pauci præ his qui oppu-
 gnant, ad consolationem gregis pusilli dictum
 est, domine uirtutum. Hic est enim ille qui di-
 cit in Euangelio, Nolite timere pusillus grex
 quia

quia uestrum est regnum coelorum. Et rursus, confidite, quia ego uici mundum. Solus hic potuit alligare fortem, domumq; illius ac suspellectilem diripere. Aestimati, inquit, sumus sicut oues occisionis. Quod animal oue imbecillius aut magis imbelli? Sed quid dicit Paulus iam e lupo factus ouis? Arma 2 Cor. 10 militiae nostrae non carnalia sed potentia deo, ad destructionem munitiorum, consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam dei &c. Eodem in loco obiurgat Corinthios, quod quum adhuc essent carnales, ea tantum uiderent, quae erant secundum faciem, atq; e rebus externis aestimantes apostolos, quod non solum iuxta mundum tenues essent, & humiles, uerum etiam afflicti, contemnerent eos, quum essent spiritualibus opibus ditissimi, spiritualibus armis munitissimi. Ita quorum oculos occupauit huius mundi potentia, quum metiuntur ecclesiam Christi externa specie, non solum contemnunt eam, uerumetiam abhorrent & auersantur. Tales erant olim qui baptismum in extremae uitae diem studio proferebant, nec nisi tristes ac deplorati ueniebant ad atria domini. At qui spiritualibus oculis cernit gloriam filiae regis ab intus, dicit cum propheta.

C 3 Concu.

„ Concupiscit & deficit anima mea in atria do-
 „ mini. Mediocria bona moderatis affectibus
 expetuntur, at illa quæ nec oculus uidit, nec
 auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt,
 quæ deus præparauit diligentibus se, ingenti
 desiderio expetantur oportet. Hanc desiderij
 magnitudinē propheta expressit addens, &
 deficit in atria domini. ἐπιθυμία vulgare est,
 sed ἐκλείπειν non est nisi supra humanū mo-
 dum desiderantium. Græci λαποθυμία appel-
 lant, quum propter uehementem & subitum
 spirituum motū homo destitutus animo sibi
 excidit ad tempus. Eam affectionem aliquan-
 do gignit in homine, uehemens pavor, aut
 admiratio: unde stupefactos & attonitos dici-
 mus. Nonnunquam ingens dolor, aut læticia
 præter spē obiecta, aut amor impotens. Vnde
 & in prophanis tragœdijs, Phædra ad Hip-
 polyti conspectū concidit exanimi similis. Et
 historijs proditū est, mulierem ad inexpecta-
 tum filij sui introitum, quē acceperat in bello
 cecidisse, fuisse exanimatam. In eundem sen-
 sum usus est hoc uerbo Psalm. 118. Defecit in
 in salutare tuū anima mea. Defecerunt oculi
 mei in eloquium tuum. Huc pertinet quod
 sponsa loquitur in Cantico Solomonis. Ful-
 cite me floribus, stipate me malis, quia amore
 langueo.

languco. Quæ fulciri postulat, periclitatur ne concidat. Idem enim accidit in spiritualibus quod in rebus externis. Requiritur moderata cognitio inter potentiã & obiectum. Alioquin si quod sensui obijcitur careat modo, sensum obruit: ueluti sol nulla nube tēperatus, si intendas oculos corrūpit uisum, & sonitus immodicus adducit surditatem. Sicut literis eruditorum proditū est, apud Stadisin oppidum, ubi Nilus se per Cataractas ingenti fragore præcipitat, indigenas nasci surdos. Item illud sæpenumero uidemus accidere, ut qui uehementer intendunt animum rebus supra modum subtilibus inuestigandis, incidant in demētiā. De Aristotele literis proditum est, uere an falso nunc non excutio, quod posteaquā ingenium suū diu multumq; torserat studio peruestigandi causas, quur mare Euboiæ cum secus quā alia maria septies in die decurreret ac recurreret, neq; quicquā proficeret, sese in ipsum abiecit mare, dicēs, quando ego nō te capio, tu capies me. Quo minus mirandum est, si qui non contenti credere, quæ nobis tradidit scriptura, de diuina Triade multa scrutantur humanæ mentis captum in immensum excedentia, in delirationem incidunt, ut iam cōmuni quoq; sensu careant, qui

supra humanum sensum sapere uoluerunt.
 De quibus uaticinatus est Solomon: Qui scru-
 25 tator est maiestatis, opprimetur à gloria. De
 Es4. 40 hsdem Esaias: Qui dat secretorum scrutato-
 res, quasi non sint. Sed iam dudum audire cu-
 pis, quæ sint ista præclara bona, sensum hu-
 manum exuperantia, quæ conspexit, hic qui
 tanto desiderio gestit in atria domini ingredi,
 ut præ admiratione deficiat animo? An quis-
 quam digne ualeat estimare, quanta sit digni-
 tas, quantaq; felicitas, hominem peccatorem
 ac Satanæ laqueis irretitum, per fidem ac ba-
 ptismum gratis è mancipio diaboli cooptari
 in numerum filiorum dei, insitum corpori
 Christi, unum cum illo fieri, ex hærede ge-
 hennæ fieri hæredem regni coelestis, allegi in
 illud gloriosum contubernium sanctorum
 omnium, qui à condito mundo fuerunt, quicq;
 usq; ad consummationem seculi futuri sunt,
 siue in cœlis, siue in terris? Tantus honos tan-
 taq; beatitudo præstatur catechumenis in
 atrijs domini, priusquam admittantur ad pe-
 netralia. Nam atrium proprie nobilium ædi-
 um ingressus dicitur, Vnde serui atrienses.
 qui atrio præsunt. Itaq; qui fidei oculis perspi-
 cit maiestatem domus dei, quid mirum si ad
 res diuinas, & humana natura superiores
 animo

animo deficit, & affectu impotenti raptus sese præ desiderio non capit: Horatius homo facundus ad Mœcenatem accitus pauca loquitur, idque, ut ipse ait, singultim. Nec raro accidit utris alioqui magnis & eruditis, ut in celebri confesso pontificum aut principum dicturis, uertigo oboritur, sibique repente sic excidant, ut quæ mensibus aliquot meditati sunt proloqui non possint. Sed quid illius confessus maiestas ad ecclesiæ gloriam? Certius autem cernitur oculis fidei quam oculis corporis. Proinde qui frigidi & inuitis similes ueniunt ad baptismum, nondum peruident ad quantam felicitatem recipiantur, eoque indigni sunt qui potiantur ad quod inuitantur. Age si cui plebeio in tetro carcere marcescenti ueniat nuncius, dicens. Bono esto animo; hodie liber Regiam ingredieris, futurus inter aulæ proceres, & regi charus: nonne periculum esset ne subito gaudio deficeret, & ne post carceris tenebras, ad regalis domus lucem ac maiestatem admissus ipse sibi excideret? Sed quis carcer, quod barathrum tam tetrum est quam est in quo detinentur, quos Satanas alligauit criminum uinculis? Aut quæ est usquam regia, etiamsi omnium splendorem in unam conferas, quæ cum ecclesiæ maiestate possit

C 5 conferri

confetti? Quod si merito reprehēdendi sunt,
 qui tantam gratiam segnes ac languidi acci-
 piunt, quanto iustius culpandi sunt, qui in
 huius regiae penetralibus sordide & incom-
 posite uiuunt? Arbitror & in ipsis prophetæ
 uerbis aliquid latere mysterij, non dicit ego
 defeci, sed, Anima mea defecit. nec ait, ego
 exultaui, sed, Cor meū & caro exultauerunt.
 Animæ uox in literis sacris interdum huma-
 num quiddam & infirmius sonat. Veluti
 1. Cor. 2 quum Paulus loquitur Corinthijs. $\psi\chi\iota\kappa\omicron\varsigma$,
 hoc est animalis homo non recipit ea quæ dei
 sunt. Sic & Iacobus huius mundi sapientiam,
 quæ fidem reijcit & humanis rationibus scrus-
 tatur diuina, animalelem appellat. Sic & caro
 hominis crassius quiddam sonat, cui per-
 herne bellum est cum spiritu dei. Cordis ue-
 ro nomine spiritum hominis siue mentem si-
 gnificare uidetur. Spirituum enim uitalium
 iuxta Physicos fons in corde est. Est igitur
 caro quæ, autore Paulo, regnum dei non ua-
 let possidere. Et est Caro, cuius consortium
 non patitur spiritus dei. Puta hanc esse infi-
 6. Gene. 6. mam hominis partem. Sic est & anima, quæ
 repellit spiritum dei, quemadmodum ait san-
 ctus ludas, eos ceu digito notans, qui sectan-
 tes ea quæ sunt huius mundi, per sectas &
 schismata

schismata secedunt ab ecclesiae consortio. Hi sunt, inquit, qui segregant semetipsos, animales, spiritum non habentes. Iam est & cor hominis, in quod non ascenderunt ea quae deus praeparauit diligentibus ipsum. Quum igitur totus homo, ut omnes suas vires in unum conferat, non sit capax donorum coelestium, quid superest nisi ut totus deficiat in se, se cōcidatq; , quo renouatus & erectus spiritu dei, per fidem perspiciat, quam ingentia sunt quae diuina benignitas nobis per filium gratis largitur, si digne accedamus ad illius tabernacula. Sic deficere proficere est, sic exanimari uiuificari est, sic sibi excidere, est reddi sibi, sic concidere, est erigi, sic suis uiribus destitui, est robustum fieri in Christo, sic emori, est in deum transformari. Nisi enim mortificetur quod animale est, non exoritur quod est spirituale. Idem in rebus naturae, corrumpitur siccum & informe semen, ut exurgat uiridis arbor. Emoritur deformis eruca, ut prouolet nitidus ac picturatus papilio. Marcescit cicada iam anus, ut ex sicco exuuio, prodeat noua succulenta modulatrix. Posteaquam igitur totus homo defecit, & defecit in tabernacula dei, tunc caro simul & anima & cor illius exultat in deo uiuo. Spiritus enim dei per fidem

fidem innouat omnia, fitq; totus homo noua creatura in Christo Iesu. Nam est caro quæ uidet salutare dei, & iuxta Paulum est corpus spirituale, & est cor mundum quod in nobis creat deus, & est spiritus rectus quem innouat in uisceribus nostris. Hinc nimirum nascitur illa spiritualis exultatio, non in opibus aut honoribus aut uoluptatibus huius mûdi, non in forma uiribusq; corporis, non in sapientia humana, sed in deo uiuo, qui uitam dat mortuis. Is demum tuto gloriatur, qui beato Paulo monitore, in domino gloriatur. Scriptura frequenter hoc uiui cognomen attribuit deo, non tantum ad differentiam simulacrorum mortuorum, sed etiam ad declarandum illius omnipotentiam. Viuum enim dicitur quod est efficax. Non est magnum si credamus deum esse uiuentem, quum uiuant & bruta animalia, sed hic solus sic est uiuus, ut sit ipsa uera uita, unde uelut à fonte manat omnibus uita. Ego, inquit dominus, sum uia, ueritas & uita. Mortificato igitur uetere homine & sepulto in baptismo, nouus homo in se quidem mortuus, sed in se uiuentem habens Christum, totus exultat, gratias agens ei cuius gratuita munificentia sic transformatus est. Sara enim non genuit Isaac, hoc est, gaudium
spiritus

spiritus, nisi posteaquam illi defecerant mulie-
bria. Sed unde genuit? ex Abraham, carne
emortuo, sed fidei uigore uiuo uiuidoq;. Cæ-
terum ipse propheta causam huius exultatio-
nis maluit per allegoriam nobis exprimere:
Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur
nidum sibi ubi ponat pullos suos. Quàm ma-
gnificam rem quàm humili tropo expressit
spiritus propheticus. Quid est igitur quod sic
exultas, sic gaudio gestis ac triumphas, qui
paulo ante defeceras? Quia passer, inquit, in-
uenit sibi domum, & turtur nidum, ubi po-
nat pullos suos. Naturæ instinctu omnia ani-
mantium genera, parant sibi locum aliquem
in quo post labores tuta conquiescant, & in
hoc mira ingeniorum uarietas. Pleraq; pro-
cul in auia & impedita loca recedunt, quæ uix
à uenatoribus peruestigantur, ut cerui. Apri
fruticetis abdunt sese, Leones ac dracones
speluncarum recessibus. Lepus auerso saltu
mire fallit uenatorem, ne deprehendat cubi-
le, Serpens in cauernis suis tutus est. Cunicu-
li subterraneis labyrinthis sese tuentur. For-
micæ in cauis effossis per hyemem latitant.
Apes in cauis arboribus extruunt cellas suas,
easq; crusto tenaci & amaro foris oblinunt,
quo tutæ sint aduersus iniuriam. Habent &
pisces

pisces recessus ac latebras suas. Avium magna pars in saltus inaccessos aut in loca palustria recipiunt sese. Aquila in præruptis ponit nidum, perdix humi. Alcyones in mari suspendunt nidum, tanta arte contextum, ut ne ferro quidem rumpi possit, nec adhuc à quoquam deprehensum est, unde conficiant fluctantem domunculam. Complures furculis ac stipulis arte congestis in ædiū fumaris, aut in arbore suspensis nidulantur. Passeres & hirundines nos quoque docuerūt ex uda argilla paleis temperata struere macerías. Et ne singula commemorando fiam prolixior, unum quodque animal, ubi repperit in quo tuto conquiescat, suamque sobolem educet, suam felicitatem assequutum est, nec amplius quicquam desiderat. Habet enim naturæ principia, quæ sunt tueri sese, & suam propagare speciem. Sed mirabitur aliquis quur ex omnium animalium genere solæ nominentur aues, & in his passer tantum & turtur. Inter omnia animalium genera minutissimum est aviū genus. Habet terra elephantos, mare balenas, immani magnitudine. Inter aues autem minimus est passer, cuius uilitas, & uita solitudinis expers, nobis ore domini cōmendata est. Non amat spiritus sanctus animos fastu turgidos,

turgidos, corporaliūq; bonorū amore gra-
 uatos, & ob id humi gradiētes: uolucres amat
 animas, cæli commertio gaudentes: amat in
 suis oculis pusillos, iuxta mundum contem-
 ptos, amat totos de dei prouidentia penden-
 tes. Si deus sic uestit, sic alit passerculos, quo-
 rum bini asse ueneunt, quid tu te discrucias,
 in extremā senectam, ad quam fortasse nun-
 quam peruenturus es, & in liberos, nepotes
 ac pronepotes, per fas nefasq; congerens di-
 uitias, fortassis ad eos peruenturas, ad quos
 tu minime uelles. Et si ex passerculis unus
 non decidit in terram; nam hoc interdum fit,
 ex immodico, ut quidam tradunt, coitu: quid
 tu cooptatus in gregem illorum de quibus
 seruator pronunciauit, ne pilum quidem ca-
 pitis perituum sine prouidentia patris, ad
 genethliacos & astrologos curris, metuens
 ne ante diem tuum pereas? Turtur hoc habet
 commune cum columbis, quod suspiriū ædit
 pro cantu, quod adulteriū nescit, imo ne di-
 gamiam quidem. fertur enim, compare mor-
 tuo, nulli alteri se iungere. Quare uox huius
 grata est sponsæ, in mystico Solomonis cāti-
 co. Vox, inquit, turturis audita est in terra no-
 stra. Alioqui uernis mensibus longe dulcius
 canunt alaudæ ac luscinie, sed sponsæ placent
 turturum

turturum suspiria. Quotquot enim contem-
nunt hunc mundum spe uitæ cœlestis,
quandiu uersantur in hoc corporis taberna-
culo, ingemiscunt grauati, eò sicut ait Apo-
stolus, quod nolint expoliari, sed superuestiri,
ut absorbeat quod mortale est à uita. Adde
quod in ueteri testamento turtur pauperum
erat oblatio, ut uilitas huic aui sit cum passere
communis. Sibi uilissimus sit oportet qui ue-
re agnoscit in se nihil esse boni. Quid Paulo
sublimius? tamen ut passerculus loquitur,
quum ait seise abortiuum & Apostolorum
minimum ac prorsus indignum Apostoli no-
mine, denique reiectamentum ac peripsema
huius mundi. Sed hæc uilitas una res est, quæ
nos reddit preciosos in oculis dei. Hæc exi-
guitas magnos & excelsos facit apud iustum
iudicem. Vis audire huius passerculi magni-
tudinem? Omnia, inquit, possum in eo qui
me corroborat. An non dicas hic est passer-
culus aut turture factum leonem? Ex diametro
pugnant iudicia dei & iudicia huius mundi.
Itaque sicut mundus amat ac magnificat eos
qui de mundo sunt, ita odit ac contemnit eos
qui de mundo non sunt. Circumierunt, in-
quit, in pellibus ouium & caprarum, egen-
tes, angustati, afflicti, in solitudinibus erran-
tes, in

2. Cor. 5

Hebr. II

tes, in montibus & speluncis & cauernis terre. Quid contemptius? sed audi dignitatem. Quibus, inquit, dignus non erat mundus. Quid Paulo iuxta mundum abiectius, qui sese appellat peripsema, hoc est, purgamentum quod abijcitur? Sed idem ille tam despectus mundo, quanti fuit apud Christum, qui testatur illum sibi uas esse electum. Sed quid de cæteris sanctis loquor, quum ipse gloriæ dominus dicat per os David: Ego sum uermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Atqui idem ille mundo contemptissimus est, in cuius nomine se flectit omne genu, cœlestium, terrestrium & inferorum, quicq; pari consortio in gloria est dei patris. Nullus igitur pie uiuens displiceat sibi, si contemptus & inuisus est ihs, qui hauserunt spiritum huius mundi. Est quidem pro uiribus enitendum, ne cui præbeamus offendiculum, attamen magnum est argumentum, nos esse gratiosos apud Christum, si citra culpam nostram mundo simus inuidiosi. Quum mundum dico, non designo professionem, uestem, cibos, aut titulum, sed animum Christi spiritu uacuū. Vulgus enim hac uoce quemadmodum alijs multis abutitur, mundanos appellans, qui sacris initiati non sunt, aut qui

D   monastiæ

monasticam uitam professi non sunt. Professos autem appellant extramundanos & mundo mortuos. Atqui sicut sub omni ueste, quantumuis sit uilis aut ἰσοπρεπής latere potest mundanus animus, ita sub ueste quālibet laica, aut etiam militari latere potest animus à mundo alienus, etiamsi pluma struthiocamelus uolitet in pileo secto. Sed interim fortassis subibit alicuius animum admiratio, quomodo repente, à tanta exultatione totius hominis, ad suspiriorum mentionem dilapsi sumus, uelut à calcaria quod aiunt, in carbonariam. Quoniam hæ duæ res licet inter se pugnare uideantur, tamen ita sibi cōnexæ sunt, quandiu uersamur in hoc mortali tabernaculo, ac thesaurum cœlestem portamus in uasis fictilibus, ut altera ab altera seiungi nequeat, imo quod maius est, altera uicissim ex altera nascatur. Omnis nostra exultatio qui per fidem ambulamus, est in spe futurorum bonorum. Quæ quo clarius cernimus oculis fidei, quōque certius speramus, hoc maiora trahimus suspiria, sicuti uehementibus desiderijs omnis molesta est dilatio. Quoq; magis ad illam uitam suspiramus, hoc magis exultat cor & caro nostra in deo uiuo, dum in mundo tristitiam habemus, in Christo solatium.

tium. Nihil hic perfectum est, uix quicquam »
 tutum. Ex parte cognoscimus & ex parte pro
 phetamus. Et qui stat, huic uidendum est ne
 cadat. In medio laqueorum ambulamus,
 quos omnes effugere difficillimum est, ne di-
 cam impossibile. At he molestiae quas haec ui-
 ta secum defert, etiam si non tantum ualeant,
 ut nos abducant à charitate, quæ est in Chri-
 sto Iesu, tamen ab illa spirituali mentis exul-
 tatione frequenter auocant, & cogunt inge-
 miscere desiderio eius diei, quo continget
 quod perfectum est. Quis enim à tali exilio
 non suspiret ad talem patriam? Vis audire tur-
 turem suspirantem? lege Psalmum. 119. Heu
 mihi quia incolatus meus prolongatus est:
 habitavi cum habitantibus Cedar, multum
 incola fuit anima mea. Domine libera ani-
 mam meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa.
 Pijs hominibus magna pars afflictionum est
 perpeti mores & linguas malorum. Hic enim
 locum habet quod ait Ecclesiastes: qui ap-
 ponit scientiam, apponit dolorem, & in mul-
 to sensu multa indignatio. Lumen solis om-
 nibus commune est, at non omnibus com-
 mune lumē fidei. Cedar Hebræis tenebras so-
 nat. Quicquid autem moliuntur, qui mundi
 huius spiritū habent, mera caligo est, oderunt

D z

lucem

lucem ueritatis ac magis amant tenebras. Et quum propemodum plus discriminis sit inter hominem fide illuminatum ac spiritualem, & hominem fide uacuum & carnalem, tamen in hac peregrinatione pñ coguntur cum tam diuersis animis in eadem urbe & in unis ædi- bus uiuere. Sic Loth uiuens Sodomis animo discruciabatur, optans eripi à nefariorum con- fuetudine. Sed turturem eundem quem mo- do audisti grauitèr suspirantem, heu mihi quia incolatus meus prolongatus est, Audi rursus exultantem ipe promissæ felicitatis: Lætatus sum, inquit, in his quæ dicta sunt mihi, in domum domini ibimus. Ausculta & alium turturem insignem grauitèr ingemi- scentem, patriæ coelestis desiderio. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Nunc & hunc ausculta exultantem.

2. Cor. 7 Repletus sum cōsolatione, superabundo gau- dío in omni afflictione nostra. Hos gemitus uidemus semper fuisse grauißimos in uiris ad coelestem beatitudinem anhelantibus. Hinc olim tot hominum examina non fe- rentium idololatrarum impietatem ac sæui- ciam, occupauerunt solitudines Thebaidis. Hinc prima monachorum origo. Satiùs esse ducebant cum leonibus ac pantheris habere commer-

commercium, quàm cum hominibus impijs. Alij secesserunt in solitudines Syriæ, quorum est beatus Hieronymus. Alij in desertas insulas sese abdebant. Alij montium cacumina, penè inaccessa obsidebant, ut D. Benedictus. Nonnulli paludes horridas, & uix ulli animantium habitabiles scrutabantur, ut Patrius ac Bernardus. Alij rupes & ipso aspectu horrenda quærebant loca, ut Bruno, aut si quis alius fuit autor Cartusianæ sodalitatæ. Hæc suffugia persuadebat pijs hominibus huius exilij tædium. Studebant seiungi ab his qui habitabant Cedar. Sed hic quocunq; te uertas, quocunq; te abdas in exilio es. Quære, pete quàm uoles retrusas latebras, homo ad homines uadis, atq; ut uniuersum hominum commercium effugas hominem tecum effers, mortale corpus tecum circumfers, quo grauatus sic ingemiscit Apostolus. Diuus Basilus legitur monachos qui in solitudinibus procul ab hominum commercio degebant ad urbana sodalicia reuocasse, quod iurprudens intelligeret illorum plerosq; non eua dere uere pios, sed superciliosos, falsa sanctimonix persuasione turgidos, irritabiles, uindictes, morosos, sensus communis expertes, & ad omnem uitæ functionem ineptos. Fatetur

idem D. Chrysostomus experimento cognos-
sci, si quando ab illis ieiunijs, uigilijs & cha-
meunijs ad episcopi munus accerferentur. Fo-
ris quærebant, quod intus quærendum erat.
Ponebant nidos, sed non in atrijs domini,
quum regnum dei sit intra nos. Hic ipse ser-
monis cursus, admonet nos ut ad nidos reuer-
tamur. Nidus est in quo acquiescit hominis
desiderium, & in quo tranquillè fouet pullos,
hoc est, curas & cupiditates suas. Felix enim
ille dicitur, qui quum sapiat, nihil præterea de-
siderat. Id nulli mortalium in hac uita potest
contingere. Cæteris animalibus natura feli-
citatæ terminos præscripsit, quæ simul ut ad
id peruenerint, ad quod condita sunt, suam
quandam beatitudinem assequuta sunt. At
hominis animus quoniam diuinus est & im-
mortalis, nihil inuenit in hac uita in quo uere
conquiescat, nisi fuerit assequutus ad quod
conditus est. Quid est igitur illud ad quod con-
ditus est homo? Vt corpore simul & animo
cognoscat, amet, glorificetq; deum condi-
torem & redemptorem ac dominum suum.
Hæc est, inquit dominus, uita æterna, ut
cognoscant te solum uerum deum, & quem
misisti Iesum Christum. Cognoscere uidere
est, & uidere frui est, Frui, beatitudinis extre-
ma linea

ma linea est. Hæc felicitas non continget plene nisi in resurrectione iustorum. Hic tamen aliquis nidus est in atrijs ecclesiæ, sed pensilis ac fixus in spe futurorum. Nam extra ecclesiam nulla est ueræ felicitatis spes. Tam immanisa, tam capax res est animus humanus, ut eum solus deus possit explere, etiam si illi præter deum sexcentos mundos addas. Quid quod etiam in rebus inanimis uideas unumquodq; ad suam ferri sedem? Lapis ex alto deiectus, simul ut terram contigerit, quiescit, flamma quanto impetu fertur ad suum locum? Quid est hoc quod interdum sic concutit terram, ut saxeos etiam montes dirumpat, nisi Boreas, nitens in natium erumpere locum? Sic uesica uento distenta ui in aquam depressa exilit. Ignea res est animus hominis, qui quanquam grauatur hoc terreno corpusculo, tamen non conquiescit, donec ad natiuam sedem subuolarit. Ac natura quidem omnes homines uenantur ocium, quærunt aliquid in quo conquiescat animus, sed quoniam in rebus uel inanibus, uel petituris figunt nidum, quo magis expetunt quietem, hoc maioribus turbis inuoluuntur. Quid enim aliud sibi uolunt tot ueterum uolumina de summo bono, de bonorum finibus, deq;

animi tranquillitate, quam Græci uocant εὐθυμία. Alius posuit nidum in scientia, alius in indolentia, alius in uoluptate, quidam in habitu uirtutis, quem appellant sapientiam. Nonnulli in actu usque uirtutis. Sed illi omnes teste Paulo euanuerunt in cogitationibus suis, & quum lingua magnificis uerbis alijs εὐθυμία pollicerentur, ipsi cor habebant inquietum. Quur ita? Quoniam non exultaerunt in deum uiuum. Si sic delirarunt sapientum procures, quid attinet dicere de idiotis? Qui diuitijs metiuntur felicitatem? Atqui posteaquam ad præscriptum sibi modum perueniunt, sentiunt esse uerissimum quod scripsit ille Venusinus, Crescentem sequitur cura pecuniam: Et, Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit. Alij contemptis opibus regnum ambiunt ac monarchiam. Quid enim aliud tanto rerum tumultu moliebatur Alexander Magnus? Sed quotam ille mundi partem sibi potuit subigere? Et si totum subegisset, quum ex Democrito didicisset innumerabiles esse mundos, ingemisset, qui in unius orbis parte tam diu laborasset. Quid non & fecit & passus est Iulius Cæsar, ut orbis Romani principatum teneret? Tenuit, sed ibi non conqueuit animus, Imo curis & conscientia

conscientia scelerum urgente, mente defectus est, ut uitæ tædio mortem optarit, sed inopinatam. Non potest illic esse uera quies, ubi est animus sibi male conscius. Finem nesciunt humanæ cupiditates. Hic sibi promittit ocium si talem puellam nanciscatur uxorem, insigni forma, pulchreque dotatam, sed pro quiete molestiarum agmen repperit. Ille sibi beatam uitam pollicetur, si tale sacerdotium adipiscatur, sed assequuto crescit uenandi acrior sitis. Connectitur sacerdotium sacerdotio, eluctatum est ad Abbatis dignitatem, petitur episcopi mitra, & mitra, magis opima mitra permutatur. Iam animus anhelat ad Cardinalicium fastigium. Hoc ubi contigit, ambitur corona triplex. An hic tandem conquiescit animus? Respondeat nobis Iulius secundus, cuius extrema senectus intolerabilibus rerum fluctibus iactata est. De cæteris iudicent alij. Non est absurdum, quod Diuus Augustinus interpretatur pullos, bona opera nostra, quæ nisi ponas in nido ecclesiæ catholicæ frustra nea sunt. Phocion & Aristides, Traianus & Antoninus, alijque complures multa fortiter, iuste ac pie gesserunt erga patriam. Laudatur Zenonis continentia, Xenocratis integritas, Socratis patientia, sed quoniam extra

D 5 Christum

Christum facta sunt, non contulerunt ueram
felicitatem. Iulianus imperator immensam
pecuniæ uim effudit in subsidia pauperum.
Sed aduersus Christum. Itidem in multis hæ-
reticis quædam eximiae uirtutes uixq; credi-
biles prædicantur. Magna diuitiarum con-
temptio in Ebionitis, prodigiosa orandi assi-
duitas in Euchitis, magna abstinentia ac uitæ
seueritas in Manicheis. Sed hi frustra hæc
omnia faciebant, quia non ponebant pullos
suos in nido ecclesiæ, sed in suis quisq; taber-
naculis nidulati sunt, eoq; conuenit illis illud
ueteris prouerbij, ut è malo coruo nasceretur
malum ouum, & expectatis turturum pullis,
excluderentur aspides. Nos igitur si quæri-
mus ueram animi quietem, perseueremus in
tabernaculo domini uirtutum, maneamus in
unitate ecclesiæ catholicæ, quæ est Hierusa-
lem, & ædificatur ut ciuitas, cuius participa-
tio in idipsum. Hæc enim est illa beata quies,
de qua dicit alius psalmus: In pace in idipsum
dormiam & requiescam. Quoniam tu domi-
ne singulariter in spe constituisti me. Sion au-
tem mons est Hierosolymæ, in quo taberna-
culum erat & regia. Sion autem speculam so-
nat Hebræis. In hunc igitur montem ascen-
damus, Quomodo ascendemus? Contemptu
rerum

rerum terrenarum ac desiderio uitæ cœlestis. Ibi post longas errorum ambages, post infrugiferas rerum humanarum curas delassati, inueniemus nidum in quo refocillemur, inueniemus requiem, quemadmodum dicit Psalmus 14. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo? Ingrediamur sine macula hæreseos, & proficientes in fide, quæ per dilectionem operatur, faciamus iusticiam, non Iudaicam sed Euangelicā, totum quod recte uidemur agere deo tribuentes. Vt autem in hunc montem subuolemus, sinus animi demissione passer, uiles minimiq; precij in oculis nostris, non solliciti de crastino, sed omnem sollicitudinem proijcientes in eum, cui nostri cura est. Simus innocentia & castitate turtures, & intelligentes nos non hic habere stabilem sedem, ad cœlestem illam Hierosolymam assidue suspiremus. Auscultemus uoci domini ad ueram animi quietem inuitantis: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Tollite iugum meum super uos, & discite à me, quod mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiem animabus uestris. Iuxta sensum humanum absurdus est sermo. Nam quæ requies mitibus & humilibus qui

Mat. ii.
concul-

conculcātur, & ē sedibus suis exiguntur. Aut
quæ requies ducentibus iugum? Seruitutis
nomen est iugum, & iuxta Græcorum pro-
uerbium, Seruus nullum est ocium. Sed qui ad
Christi exemplum mites sunt, terram possi-
dent: & qui iuxta mundum humiles sunt, in
Christo sublimes sunt, pertingentes usq; ad
cælum: & qui placido Christi iugo submit-
tunt colla, uere liberi sunt. Submitunt autem
qui citra disquisitionem fidunt illius promissis.
Sequamur prophetam mystagogum, qui
ē uestibulo nobis ostendit quā amabilia,
quā pulchra, quā suspicienda sunt atria
domini, quāq; placida sit in illis animorum
requies. Nunc ex atrio ostendit nobis altaria
domini, quæ sanctior & pulchrior templi pars
est. Altaria tua domine uirtutum, Rex meus
& deus meus. Apud Iudæos magna erat
templi ac uasorum templi religio, magnificus
altarum ornatus. Hinc illæ uoces, templum
domini, templum domini, & sanctissimum
iusiurandum erat, iurare per templum & al-
tare. Nec fuit impune domino dixisse, soluete
templum hoc. Sed ista nihil aliud erant quā
typi rerum spiritualium. Propheta dum hæc
loquitur, aliud quoddam tabernaculum non
manufactum cōtemplatur, alia uidet altaria,
quæ

quæ sic admiratur, ut attonitum uerba deficiant. Quidam enim hunc sermonem, Altaria tua domine, referunt ad superiora, quàm dilecta tabernacula, quàm dilecta altaria. Augustinus annectit proximis, passer inuenit sibi domum, turtur nidum, ut appositius sequatur, altaria tua, ut intelligamus ipsa altaria esse nidos, in quibus conquiescimus. Mihi rectius uidetur, ut sermo sit inabsolutus, quo magis exprimantur admirantis affectus. Sic quum uidemus principis domum magnifice extructam stupefacti dicimus, Palatium regium. Et quemadmodum hic emphasis est, in uoce regium, ita in prophetæ uerbis magna emphasis est, in pronomine, tua. Tu unus es dominus uirtutum, & hæc tua sunt altaria, te digna, tibi grata. Rursus pro uirtutum, Græcis est *δυνάμειν* de quo prius admonuimus, Hebræis Sabaoth, hoc est, exercituum. Iteratio ad hoc fit, ut intelligamus ecclesiam licet iuxta mundum contemptam & inermem, tamen protectore deo exercituum inuictam esse, atq; ipsis etiam portis inferorum inexpugnabilem. Non hæc sunt altaria quæ uultuorum, hircorum & arietum sanguine cruentantur. Dominus iam olim per os Esaie hoc uictimarum genus fastidiebat. Quid igitur?

Deus

Deus spiritus est, & spiritualibus uictimis delectatur. Non gaudet cæde pecudū, sed mortificatione cupiditatum spiritui reluctantium. Si amore Christi mactasti in teipso pecuniæ studium, & quod prius abditum pro deo colebas, nunc erogas in membra Christi, gratissimam deo uictimam immolasti. Si iugulasti luxum & libidinem & lurcone factus sobrius, ex incontinente castus, acceptam deo hostiam mactasti. Si læsus à proximo, in gratiam Christi compescis efferuescentem animum, ac uindictā remittis, gratissimum deo sacrificium obtulisti. Si fide firmus & charitate feruens tua omnia teq; totū tradis uoluntati diuinæ paratus & mortem & gehennam subire, si sic illi uisum fuerit, gratū holocaustoma posuisti domino uirtutum. Hic est cultus rationalis siue spiritualis, & hostia uiua, sancta ac deo placens, ad quam cum obsecratione nos hortatur Apostolus Ro. 12. Ita deus non delectatur uapore thuris, aut myrrhæ, aut Storacis, sed amat suffitum spiritualem, uota ac preces piarum mentium, gratiarum actionem, & sacrificium laudis, quo deus gaudet honorificari. Per has uictimas iter est ad uidendum salutare dei, qui finis est & huius psalmi, Videbitur deus deorū in Sion. Preces acceptæ

acceptæ sunt, quæ fiunt cum fide : & in nomine Christi , gratiarum actio , non tantum in prosperis , uerumetiam in aduersis immolanda est . Sacrificium laudis ita gratum erit, si iuxta Pauli doctrinam, quicquid facimus siue in uerbo siue in opere, non in gloriam nostram, sed in gloriam dei faciamus . Hæc oblatio uere munda, quia spiritualis, per uniuersum orbem iugiter offertur in altaribus ecclesiæ. In hoc nido tuti conquiescimus ad tempus, quia altaria non sunt hominum, sed domini uirtutum , cuius uoluntati nemo potest resistere, qui per simplices & humiles coli uoluit , qui pusillis impertire uoluit dona regni cœlestis . Quo nomine & ipso patri gratias agit in Euangelio : Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus , & reuelasti ea paruulis. Mat. ii.
Ita pater quoniam sic placitum fuit ante te. Non est quod metuas mundū aut Satanam, si te recipit in tabernacula sua dominus uirtutum. Ille tuetur quod instituit, ille regit ambulans in medio suorum, ille consumat quod fecit , Dominus uirtutum tuetur , rex gubernat, deus euehit ad regna cœlorū. Rex meus & deus meus. Similiter loquitur Psalm. 43. Tu es ipse rex meus & deus meus. Hoc proprie potest ad Christum ecclesiæ principem accom-

accommodari. qui Psalmo. 2. loquitur: Ego autem constitutus sum rex ab eo, super Sion montem sanctum eius. Sub ditione dei sunt uniuersa. Et dæmones agnoscunt omnipotentem & contremiscunt, sed fidei uox hæc est peculiatis. Rex meus & deus meus. Nemo potest dicere Dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Passim tamen audiuius uoces appellantium Dominum Iesum. Sic nemo potest dicere: Rex meus & deus meus, nisi qui se plena fiducia dei uoluntati permisit, & ab hoc uno præmium æternæ felicitatis expectat, Alius psalmus populum illum beatum pronunciat, cui dominus est deus. Item quum alijs aliquot scripturæ locis, tum Leuitici. 26. ita loquitur dominus. Ponam tabernaculum meum in medio uestri, & non abiiciet uos anima mea. Ambulabo inter uos & ero deus uester, uosq; eritis populus meus. Quem hic regem appellat, post appellat legislatorem. Itaq; si regem agnoscimus, pareamus illius legibus. Si deum agnoscimus, nihil supra eam diligamus, imo nihil omnino diligamus quod non propter ipsum diligamus. Nomine regis & illud admonemur, quod sanguine Christi redempti sumus à tyrannide diaboli, & pro turpissimo simul & crudelissimo domino

mino uenimus in ius clementissimi regis.
 Hactenus mystagogus siue hierophanta no-
 ster, ostendit nobis amabile domini taberna-
 culum, introduxit in atrium, commonstrauit
 altaria, & hostias spirituales. Nunc ostendit
 nobis eximios illos ac deo dignos sacerdo-
 tes, sacris operantes in templo domini. Bea-
 ti, inquit, qui habitant in domo tua domine,
 in secula seculorum laudabunt te. Qui fortes
 sunt in fide, qui radicati in charitate, iam ha-
 bitant, non in atrijs, sed in domo domini.
 Nam habitare stabilitatis uerbum est. Et
 quare sunt beati? Num quod abundant opi-
 bus, aut præfulgeant honoribus, aut affluant
 delicijs? Nequaquam. Quam ob rem igitur?
 Quoniam, inquit, In secula seculorum lauda-
 bunt te. Ecce tranquillam domum, quam
 repperit sibi passer, ecce quietum nidum, quem
 repperit sibi turtur. Hic est enim supremus fi-
 nis, ad quem conditus est homo, ut agnoscat,
 amet, & hymnis celebret conditorem, redem-
 ptorem, gubernatorem ac remuneratorem
 suum. Iuxta sensum humanum qui laudantur
 potius beati uidentur quam qui laudant. At
 in rebus diuinis, secus est. Deus enim nullius
 laudibus fit felicior. Est enim æternus fons
 omnis gloriæ. Sed quicumque illum laudant,
 E hoc

Colos. 3.

hoc ipso beati sunt quod laudant. At non omnes illum laudant qui canunt, Gloria tibi domine, sed in quorum cordibus habitat charitas quod est uinculum perfectionis, & exultat pax Christi, ad quam uocati sunt, qui in unum corpus coaluerunt, seseque mutuo cohortantur in psalmis & hymnis & canticis spiritualibus in gratia, canentes in cordibus suis deo. Quod si uoce corporea laudandus est deus, Psallamus spiritu, psallamus & mente. Non est spetiosa laus in ore peccatoris, non est grata deo symphonia, ubi uocibus concordibus dissonant animi, denique extra domum dei, quæ est ecclesia, non est hymnus acceptus deo. Si uolumus esse beati, sic unanimes laudemus deum, quemadmodum laudant Angeli, inter quos nulla est dissensio. Vniuersa creatura suo quæque more laudat dominum. Neque enim cœli tantum enarrant gloriam dei, sed omne animantium genus, ipsa elementa & quicquid ex his gignitur dum ipso aspectu conditoris omnipotentiam, sapientiam ac bonitatem nobis declarant, clamitant laudes dei. Eoque in psalmis, & in Cantico trium puerorum, non tantum sol & luna, sed & pecudes & pisces, & montes & colles, & maria & flumina, inuitantur ad laudandum

laudandum nomen domini. Soli spiritus impij, & homines mali non inuitantur ad hanc symphoniam, quia per hos, quod quidem in ipsis est, blasphemia potius afficitur nomen domini. Sed quid sibi uult quod addit propheta, In secula seculorum laudabunt te. Quo loco subiicitur, Sela. Quod Hieronymus uertit semper. Tametsi sunt qui negent eam uocem æternitatis habere significationem, quod in scripturis nusquam reperiatur præterquam in Psalmis, & interdum his locis ubi nulla sit æternitatis significatio. Proinde existimant idem pollere Sela, quod diapalma, quod indicium erat mutandæ melodiæ. Nam psalmi uocibus ac musicis organis canebantur. Habent autem & hodie musici signa quædam quibus admonentur, mutandam esse cantionis rationem. Neq; enim omnis harmonia cuius sententiæ congruit. Sic & in comoëdiarum deuerbijs tibiæ modos quosdam accinebant, aut fortasse præcinebant, ex quibus populus intelligebat sententiæ genus, grauis esset an secus. In hoc certe psalmo ab hac clausula uidetur esse alterius argumenti exordium. Sed hoc utcunq; habet, certe uerba in secula seculorum declarant æternitatem, ut non possint quadrare in templum

E 2 quod

quod erat Hierosolymis . Id enim non ita
multo duravit ultra ducentos annos . Quan-
quam Iudæorum uulgus sibi persuaſerat le-
gem & illius templi religionem usq; ad mun-
di finem duraturam . Quemadmodum Ro-
mani sibi persuaſerant, Capitolium fore ſem-
piternum, quum hodie Romæ ne uestigium
quidem Capitoli possint ostendere , nec Iu-
dæi templi sui Hierosolymis . Aliud igitur
templum uidebat oculus propheticus in quo
ſine fine laudaretur nomen domini . Ea ni-
mirum est ecclesia catholica. Sed qui possit
eſſe perpetua laudatio , quum mortales ſint
qui laudant? Hæc ecclesia laudatrix domini,
consummationem expectat, finem nescit . Et
ſicut in p̄iis charitas nunquam excidit , ita
laudatio dei, hic exercetur, in cœlis perficitur.
Simul ut animus euolarit ex hoc terreno do-
micilio iam cum angelis ac beatis animabus
limpidius canit laudes deo , donec recepto
corpore non iam animali ſed ſpiritali totus
homo ſine fine citraq; interruptionem reſo-
nabit conditoris ſui laudes. Eſt enim una ca-
demq; domus ecclesia militaris in terris , &
ecclesia triumphans in cœlis , niſi quod illa
pars eſt purgatior. Quemadmodum idem eſt
aer terræ quam calcamus proximus , & qui
iuxta

iuxta quosdam philosophos, lambit conuexa orbis lunæ, sed hic ob terræ contagium crassior, ille purior. Nihil autem obstat, quo minus unusquisque nostrum licet grauatus hoc mortali corpore, tamen sine intermissione laudet deum suum. Qui potest, inquit? Potest, Si quicquid cogitamus, loquimur, aut agimus, omnia in gloriam dei faciamus, etiam quum edimus ac bibimus, etiam quum dormimus, aut lusu corpusculum reficimus, laudamus deum nostrum. Glorificate, inquit 1. Cor. 6 Apostolus, & portate dominum in corpore uestro. Non omnia membra loquuntur, sed omnia membra corporis nostri glorificant deum, si seruiant iusticiæ, etiam si lingua si-
leat. Posteaquam propheta uelut ecclasi raptus perucnerat ad illam cœlestem Hierosolymam, in qua nulla est molestia quæ inter-
pellet, nulla animorum dissensio quæ uitiet melodiam, nulla necessitas, quæ interrumpat hymnos dei: quod ait beatus Paulus, siue excidimus, deo, siue sobrii sumus, uobis: uelut ad se rediens, meminit se hominem esse, & in hoc exilio uersantibus ostendit uiam qua ad illam beatam tranquillitatem perueniatur. Dixerat: Beati qui habitant in domo tua domine: etiam Angelos & pias animas cum

E 3   Angelis

angelis uiuentes cōplectens. Hic mutata iam
 “ harmoniæ specie dicit : Beatus uir, siue ut ex
 “ Hebræo uertit Hieronymus, Beatus homo.
 Viri nomen nō excludit fœminas . In Christo
 non est uir aut fœmina , non seruus aut liber,
 sed noua creatura. Hominis uocabulum ad-
 monet nos fragilitatis nostrę , cui nisi dei mi-
 sericordia porrigat manū, ne ad ecclesię qui-
 dem atrium potest accedere, tantum abest ut
 ad illam supernam beatorū sedem possit euo-
 lare. Aditus in ecclesiam fides est, sine qua ni-
 hil prodest baptismus . At fidem nemo sibi
 largitur, dei donum est , quo deus quos uult
 præuenit, & ad Christum trahit. Nam homo
 quatenus est homo carnalis est , & nihil nisi
 mundū sapit. Hoc perspiciens propheta sub-
 “ missioribus iā modis ait, Beatus homo cuius
 “ est auxiliū abs te: siue ut legit D. Augustinus,
 assumptio, Gręce est ἀντίληψις, quę uox cōue-
 nit in eum qui manum porrigit conāti ascen-
 dere. Nam & ecclesia ciuitas est in edito sita,
 quemadmodū templum Hierosolymitanum
 erat in monte Sion. Hieronymus pro auxilio
 uertit fortitudinem . Voces dissonant sensus
 idem est. Nitentibus ad ardua , uiribus opus
 est. Homo autē ex sese nihil potest. Fides au-
 tem proprie robur addit hominī, ut iam nec
 mundum

mundum nec Satanam metuat. Itaq; qui totam fiduciam in deo collocant, ij demum confirmati uigore spiritus ualent conscendere in montem domini. Ad templū illud Iudaicum quod extruxit Solomon, quindecim gradibus ascendebatur. In primo gradu propheta queritur de improbitate linguarum, tædioq; exilij. In secundo confirmatur dono fidei, dicens: Leuaui oculos meos in mōtes, unde ueniet auxilium. Auxiliū meum à domino qui fecit cœlum & terram. Fides est quæ stabilit gressus nostros, ne uacillent. Ita Paulus Corinthijs: Fide statis. Item Ro. Tu autem fide 2. Cor. 1
stas. Et beatus Petrus hortatur, ut resistamus diabolo fortes fide. Is enim demū uere fortis est, qui in se imbecillis fortitudinem suam habet in deo. Quod indicans Esaias ait fore, ut hoc canticum canatur in terra Iuda. Canticum est Euangelicæ professionis. Iuda enim Hebræis confitentem sonat. Quod igitur canticum? Vrbs fortitudinis nostræ Sion. Sion ecclesia est, sed unde fortitudo imbelli? Seruator ponetur in ea murus & antemurale. Audis inexpugnabile munimentū. Idem ait, In silentio ac spe, erit fortitudo uestra. Tacitus 30
expectat qui nihil diffidit de promissis: & spes tantæ felicitatis quæ non pudefacit, quia non

2. Tim. 2

fallit, etiam in medijs afflictionibus ac mor-
tibus exhilarat animum. In hac igitur uita
non est perfecta beatitudo, & tamen magna
quædam beatitudinis pars est, dum reputa-
mus animo, quàm sit momentaneum totum
huius uitæ spatium, & quàm non sint condi-
gnæ afflictiones ad futuram gloriam quæ re-
uelabitur in nobis. Ad hæc, quàm bonæ cer-
tæq; fidei sit qui nobis eam pròmisit: Vt enim
nos illum abnegemus, ille fidelis permanet,
seipsum abnegare non potest, tantum ut per-
seueremus in fide & charitate, continentes
nosipsum intra septa domus dei, in qua succe-
scentes usq; ad mensuram plenitudinis Chri-
sti, per quindecim mysticos gradus, ascenda-
mus in æternum tabernaculum, & per qua-
draginta mansiones, ad terram illam quietis,
quam dominus in Euangelio promisit miti-
bus, alacriter proficiscamur. In arduo est quod
petimus, egregium est quò tendimus. Nemo
repente ab imo ad summa prouehitur. Opus
est qui commonstret uiam, quemadmodum
deus Israhelitis, qui nostri typum gerebant,
dux fuit per inuia desertorum: opus est qui è
sublimi porrigat manum, & nitentem sursum
trahat. Horum nihil ipsi nobis præstare pos-
sumus. Dominus est, qui & uelle & perficere
operatur

operatur in nobis. Ille per fidem aperit nobis oculos, ut uideamus ubi simus, ut horreamus quod sumus, & suspiremus ad ea quæ nondum sumus. Primum igitur auxilium à domino, hoc est, primus beatitudinis gradus est, ut leuemus oculos in montes. E cœlo datur, ut amemus cœlestia, & contemnamus terrena. Qui circumspectant suam sapientiam, suas uires, sua merita, qui tantum respiciunt ad ceremonias, condonationes ac diplomata pontificum, nunquam perueniunt ad illam beatitudinem. Quid igitur facit ille beatitudinis candidatus, cui dominus per fidem dedit, ut fastiditis humilibus mundicuriis, oculos attollat in montes æternitatis? ἀναβάσεις ascensiones siue gradus ascensorios disponit in corde suo. Quas hic appellat ἀναβάσεις, in canticis graduum appellat ἀναβαθμους, qui gradus sunt, sed ascendentium, quum Latinis iisdem gradibus descendatur quibus ascenditur. Cæterum in negotio pietatis non oportet unquam retrocedere, sed oblitos à tergo relictorum semper ad perfectiora tendere. Respexit Eurydice, & relapsa est in Orcum. Respexit uxor Loth, & uersa est in petram salis. Habet autem & pietas gradus suos, quemadmodum hominis ætas.

E 5 Cate-

Catechumeni parturiuntur, modo baptizati uelut infantes aluntur lacte, adultis pro solido cibo proferuntur retrusiora mysteria. Et Paulus sapientiam loquitur inter perfectos, inter infirmos profitetur se nihil scire, nisi Iesum Christum & hunc crucifixum. Ergo qui sustulit oculos suos in montes disponit gradus ascensorios. Vbi? In corde suo. Nec mirum, ad illum enim montem non ascenditur pedibus sed affectibus. Sunt externi gradus, quos ut non oporteat reprehendi, tamē inutiles sunt, nisi gradus disponantur in corde. E laico fit clericus, è clerico fit hypodiaconus, ex hypodiacono diaconus, è diacono archidiaconus, ex hoc presbyter, è presbytero episcopus. Rursus è laico monachus, è canonico regulari Dominicanus, è Dominicano Franciscanus, è Franciscano Benedictinus, è Benedictino Cartusianus. Quanquam de his gradibus multa inter ipsos controuersia est, qui gradus hos disponunt ac digerunt iuxta res externas. Sunt qui putant Franciscanos in altiore gradu consistere, quod seminudis ince-
dant pedibus, quod pecunias non contingāt. Rursus sunt qui his præferant Dominicanos, quod domi non uelcantur carnibus. Vtrisque præferunt Benedictinos, qui & pluribus horis
cantant

canunt in templis, nec unquam domo prode-
 unt. Iam inter omnes summū gradum obti-
 nent, qui lorica ferrea pro indusio cutem de-
 fricant. Hi gradus ita demum profunt ad pie-
 tatem si domino auxiliante ueri gradus dis-
 ponantur in corde. Desisti raptō uiuere, non-
 nullus ad pietatem gradus est. Non solum
 restituis fraude parta, uerum etiā tua profun-
 dis in egenos amore Christi: Altiozem ascen-
 disti gradum. E uiolento ac feroce factus es
 innocēs: Aliquem ascendisti gradum in cor-
 de. Studes omnibus benefacere, in sublimio-
 rem gradū te recepisti. Tandem & illis à qui-
 bus grauiter lēsus es, non modo remittis uin-
 dictam ex animo, sed in Christi gratiam bene-
 uelle & benefacere gaudes, ad uere sublimem
 gradum emerfisti. Hæc exempli causa pro-
 posui, de cæteris item quisq; apud sese consi-
 deret. Hi gradus digeruntur in corde homi-
 nis, in intimis animi recessibus. Hos igitur
 gradus quibus ad perfectionem tendimus,
 beatus ille disponebat in corde suo, non se ia-
 ctans apud homines, sed se probans inspe-
 ctori cordium, sed auxilium non aliunde ex-
 pectans quā à domino. Atq; hæc medita-
 tur in ualle lachrymarum. Quid enim aliud
 est totus hic mundus, nisi conuallis obscura,
 nascen-

nascentium, parturientium, morientium, ægro-
tantium, egentium, nauigantium, bellige-
rantium, alijsq; mille lachrymarum occasio-
nibus plena: à quibus nec potentes nec diui-
tes, nec reges ulli sunt immunes. Hæc est illa
uallis Achor, id est, tumultus ac perturbatio-
nis, in quam præcipitatus est Acham, ut ha-
betur Iosue. 7. In hoc loco nos posuit domi-
nus, posteaquam è paradiso per inobedien-
tiam excidimus, ut aliquantisper in exilio de-
gentes per obedientiam fidei, & obseruatio-
nem præceptorum dei moliremur reditum in
patriam. Nec est quod nos huius uallis pigeat:
in hanc descendere dignatus est ipse dei filius,
ut nobis esset uia, ueritas & uita. Ergo quan-
diu uiuimus in hoc corpore mortali, uersa-
mur in ualle lachrymarum. Sed dixerit aliquis:
E frustra igitur homo disponit gradus ascen-
sorios in corde suo, si permanendum est in
ualle lachrymarum. Sed hæc uallis Achor uer-
titur in requiem armentorum, iuxta Esaiam
65. Daturq; Hierusalem ad declarationem
spei, Osee. 2. Præter hæc oportet meminisse,
quod in arcem Sion affectibus ascenditur,
non pedibus, corde ascenditur, non scalis.
Corpus hæret in ualle, animus eluctatur in
montem. Ita uisum est regi nostro, ut per
tempo-

temporarias afflictiones huius mundi, per-
tingamus ad coronam immortalitatis. Nec
uideatur huius militiæ dura lex. Rex noster
qui nobis hanc legem præscripsit, ipse eam in
se præstitit, Nec est quod despondeamus ani-
mum, qui nos ad certamen uocat, ipse dabit
benedictionem, auxilians nobis in periculis, ”
consolans in afflictionibus, ut possimus sus- ”
stinere. Agonotheta noster euocat suos ad
certamen, proposuit ingentia præmia, qui le-
gitime certauerint: præsidet, non tantum ut
spectator ac iudex, uerum etiam ut auxilia-
tor. Ille suppeditat uires, suggerit alacritatem.
Nam hic benedictio non est laudis uox, sed
liberalitatis, quemadmodum loquitur Apo-
stolus: Qui parce seminat, parce & metet.
Qui seminat in benedictionibus, de benedi-
ctionibus metet uitam æternam. Aspera lex
est, qui non tollit crucem suam quotidie & se-
quitur me, nō potest meus esse discipulus. Qui
non odit patrem & matrem, præterea & ani-
mam suam non est me dignus &c. Dura in-
quam & horrenda lex est, nisi accedat gratiæ
largitas, quam ut ostenderet & gratuitam &
minime parcā esse, maluit εὐλογίαμ appellare
quàm alio nomine. Sub lege Mosaica parcior
erat gratiæ dispensatio, uerum simul ut efful-
sit huma-

fit humanitas ac benignitas dei nostri, qui non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit per lauachrum regenerationis & renouationis, spiritum suum abunde effundit in uniuersam carnem. Apud homines aliud interdum est benedicere, aliud benefacere: imo frequenter hominis benedictio maleficiū est non beneficium; sed deo idem est benedicere & benefacere. Religiose faciunt qui procumbunt & accipiunt episcopi benedictionem, sed quanto iustius est nos prosterni coram deo, ut illius impetremus benedictionem? Vide porro quantum efficiat dei benedictio: Ibunt, inquit, de uirtute in uirtutem, & uidebitur deus deorum in Sion. Mirabitur hic aliquis subito mutatum uerbi numerum. Modo dixit: Beatus est cuius auxilium abs te, & disposuit in corde suo. Hic ibunt de uirtute in uirtutem. Vnde repente ex uno plures facti sunt? In mysticis literis, dei benedictio affert foecunditatem, sicut maledictio sterilizat. Maledicta terra in opere tuo, quum exercueris eam spinas & tribolos producet tibi. Contra quum deus creasset hominem ex uida argilla, uxorem ex una costa laeui lateris, benedixit eis dicens: Crescite & multiplicamini, &

nī, & replete terram. Item Psal. 106. Benedi-
xit eis, & multiplicati sunt nimis. Atq; ista
quidem typi sunt rerum spiritualium. Itaq;
posteaquam per Euangelij gratiam exempti
sumus à maledicto legis, ac per spiritum san-
ctum effusa est in Apostolos benedictio,
quanta celeritate ueri dei cultus, qui prius
apud Iudæos uelut in orbis angulo coerceba-
tur, sese diffudit per uniuersas mundi natio-
nes? Quot uirginum, quot martyrum, quot
confessorum examina profilierunt? Vnde hec
prodigiosa fœcunditas? Vnde nisi ex bene-
dictione dei. Filij, inquit, tui de longe ueni- Esa. 6.
ent, & filiaæ tuæ de latere surgent. Itaq; deser-
ta illa & uidua mulier, admiratur inspera-
tam fœcunditatem suam dicens. Et isti filij
unde uenerunt? Venerunt ex omni natione
quæ sub cœlo est, ab Indis, ab Gadibus, à
Thracibus, à Gotthis, à Scottis & Hybernis.
Itaq; iam multiplicati benedictione dei, &
animosi fide, alacres spe, ibunt de uirtute in
uirtutem. Ne hic quidem est ἀρετή, sed ἐκ
δυνάμεως εἰς δυνάμιν, quod Hieronymus ex
Hebræo uertit: de fortitudine in fortitudinē.
Nonnulla fortitudo est, pro Christo negligere
uoluptates, opes & honores huius mundi:
sed fortius est uincere pietatis affectus in
parentes,

parentes, uxorem ac liberos, longe uero fortissimum est, mortem & morte grauiora tormenta uitæ cœlestis amore negligere. Qui gradibus nituntur in altum, quo magis ascendunt hoc magis lassescunt: at qui per hos gradus ascendunt, quo longius eunt, hoc reduntur fortiores & alacriores. Vnde tandem? Nisi quia res non est humanarum uirium, sed benedictionis diuinæ. Alioqui unde tam præsens animi robur, tanta alacritas Apostolorum, iuuenum, uirginum in squalore carcerum: in flagris & aculeis: in ipsis etiam mortibus, ad quarum etiam commemorationem humanus inhorrescit animus? Non aliunde, nisi quod Agonothetes ac legislator pro magnitudine tentationum auget benedictionem. Mirantur homines qui foris uident afflictionem, sed non uident internam benedictionem. Non ineleganter à uiro quodam ob pietatem celebri dictum est de monachis austeram uitam agentibus: Multi uident cruces nostras, sed non uident unctiones nostras: Vident corpus attenuatum uigilijs, ieiunijs ac laboribus, Vident solitudinem, omniumque uoluptatum abstinentiam, & tamen in corpusculo exiguo & imbecilli, non uident, quantis delicijs reficiatur animus ad cœlum anhelans

anhelans. Sed quod tandem præmium peti-
 tur tantis laboribus? uidebitur, inquit, deus
 deorum in Sion: siue ut uertit Hieronymus,
 apparebunt apud deum deorum in Sion. Hoc
 est brabeum omnium certaminum, hæc est
 requies omnium uotorum, hæc est felicitatis
 summa: Domine, inquit, ostende nobis fa-
 ciem tuam, & salui erimus. Et Philippus:
 Ostende nobis patrem & sufficit nobis. At-
 qui deum nemo uidit unquam. Inuisibilis est
 oculis corporeis, sed cordi mundo uisibilis
 est. Itaque dominus in Euangelio beatos pro-
 nunciat, qui sunt mundo corde, quoniam
 ipsi deum uidebunt. Cor autem intellige
 non intestinum corporis spirituum ac san-
 guinis fontem, sed mentem hominis fidei
 illustratam lumine. Videtur autem interdum
 & in hac uita purgatis mentibus, sed per spe-
 culum & in ænigmate, sed non nisi in Sion.
 Nam extra ecclesiam nemo uidet deum, quia
 nemo habet puram mentem. Et si sibi uiden-
 tur uidere, hallucinantur iam spectrum ui-
 dentes pro deo. Non uulgaris autem beati-
 tudo est apparere apud deum deorum. Quid
 est parere apud illum? Cum plena fiducia ue-
 nire in conspectum illius, qui nouit omnes
 latebras humani cordis, Hoc non ausit nisi
 F   pura

pura & undiquaq; sincera conscientia. Alio-
 qui uidebitur & impijs deus, sed horribilis
 erit aspectus illius, qui pijs est amabilis. Non
 est alius deus, sed diuersi sunt oculi. Vt ægris
 oculis molesta lux est, quæ sanis est iucunda.
 Omnes enim sistendi sumus ante tribunal
 summi iudicis, à quo non est prouocatio. Mi-
 les qui fidelem & strenuam operam nauauit
 in bello, seruus qui gnauiter dispensauit ta-
 lenta domini, gaudens prodit in conspectum
 ducis & heri sui, auditurus, Accipe coronam
 uitæ æternæ, & intra in gaudium domini tui.
 Ille beatus est, qui non ueretur suam consci-
 entiam aperire domino dicens cum Ezechia
 Esai. 38. rege : Obsecro domine, memento quæ-
 sio quoniam ambulauerim coram te in ueritate
 & corde perfecto, & quod bonum est in ocu-
 lis tuis fecerim. Simili fiducia fortissimus ille
 Christi miles prodit in conspectum impera-
 toris sui : Ecce, inquit, coram deo in Christo
 loquimur. Et ad eosdem Corinthios de se
 loquens : Non ambulantes in astutia, neq;
 adulterantes uerbum dei, sed in manifesta-
 tione ueritatis commendantes nosmetipsos
 ad omnem conscientiam hominum, coram
 deo. Idem alibi, Bonum certamen certauì,
 cursum consummaui, fidem seruaui, decæ-
 tero

tero reposita est mihi corona iusticię. An non magna felicitas est, sic posse comparere apud deum deorum in Sion, in specula perfectionis Evangelicę? Deum deorum dixit, iudicem omnium indicans. Siue enim accipias populi iudices, siue pios homines ad quos sermo dei factus est, siue Angelos qui & ipsi dicuntur Eloim, siue dæmones aut dæmonum ministros homines qui se pro dijs coli passi sunt, hic unus est deus deorum, iudex uniuersorum, sicut testatur psalmus. 81. Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat, ipse à nemine iudicandus. Nec angelorum, nec prophetarum, nec ullius sanctorum aspectus confert homini ueram beatitudinem. Solus hoc præstat deus deorum. Huc ut pertingamus, dominus impertit benedictionem, sed orantibus. Assidue rogari uult, non ut admoneatur, sed ut nos rogando digni efficiamur, quibus largius impertiat suā benedictionem. Nam & hoc pacto paremus apud deum, quoties uel appellamus illum puris precibus, uel pro beneficijs acceptis gratias agimus. Domine deus uirtutum exaudi orationem meam, auribus percipe deus Iacob. Angelorum deus est, eoque deus uirtutum dicitur, & hominum deus est,

qui patriarcham Iacob imitantur. Is luctando cum Angelo meruit benedictionem, & idem dixit: Vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Sequitur: Protector noster aspice deus, & respice in faciem Christi tui. Nondum plenam securitatem assequutus est, qui requirit protectorem. Adhuc metuit ignea iacula malorum spirituum è sublimi nos impetentium. Aduersus hæc implorat deum exercituum, ut suis sit clypeus. Hoc enim uertit Hieronymus, quod septuaginta uerterunt hyperaspisten. Magna est demonum potentia, sed dominus uirtutum unus potentior est uniuerfis. Si ille dignatur nobis esse clypeus, non est quod metuamus ulla iacula. Sub hoc clypeo tutus latebat qui dicit: Dominus protector uitæ meæ à quo trepidabo? Psal. 26. Et alibi rursus: Domine ut scuto bonæ uoluntatis tuæ cinxisti nos. Nullum est hominis scutum, quod totum hominis corpus reddat inuulnerabile, quin & ipsum scutum interdum prodit hominem: at quem tegit dei clypeus, nulla ex parte potest lauciari. Aspici à deo, tegi est. Aspicit autem cui propicius est ac bene uult. Eoq; Psalmus quem modo citauimus, scutum appellat beneuolentiæ, Græce εὐδονία, Hieronymus uertit placabilitatem.

Qui

Qui suis meritis sese protegunt, & his ueluti clypeo fidunt, an tuti sint ipsi uiderint. Qui fiduciam suam collocant in ceremonijs, in cultu diuorum, in ueste quasi tutum reddat ab insultu Satanae, non satis fideli utuntur clypeo. Sed gratiae dei & huius promissis tuto fiditur. Aspicere deum, beatitudo est, sed illum non possumus aspicere nisi prius aspexerit nos. Cum essemus caeci & in tenebris plusquam cimmerijs uersaremur, ille dignatus est aspicere nos, aperuit oculos nostros, & quum essemus inimici diligendo nos effecit, ut ipsum redamaremus. Respice in faciem Christi tui. Non arbitror anxie disquirendum utrum hoc ad personam Dauidis, an alterius cuiuspiam iuxta communem sensum referatur. Christus Graecis unctum sonat, quod Hebraeis Messyas. Omnes Christi sunt qui in Christum renati sunt. Ab horum facie nunquam auertit oculos deus, sed custodit illos ut pupillam oculi, modo ne ipsi faciem suam auertant ab eo. Regum autem ac sacerdotum est tingi. Vtrunq; suo quodam modo sunt, qui suo cognomini respondent, quos beatus Petrus alloquitur: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta &c. Sed ille Christorum omnium princeps est, qui dictus est

F 3   princeps

princeps pacis, ac sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec, quem singulariter unxit deus oleo læticiæ præ participibus suis. In huius faciem quoniam caret omni nequo deus pater gaudet aspicere, quem profiteatur esse filium unicè dilectum, in quo sibi placitum sit. Quid sibi uult igitur, quod ait propheta, aspice, & respice in faciem Christi tui? Quicquid deus largitur nobis, per filium ac propter filium largitur, non propter opera iusticiæ, quæ fecimus nos. Nos enim in multis offendimus omnes. Solus ille agnus est omnis expertus maculæ. Ergo protector noster deus, si tuos oculos offendit facies, hoc est, conscientia nostra, respice in faciem Christi filij tui, quem sine exceptione diligis, per illius merita nobis largire, quod ipsi non mereamur. Iudæi quoniam non nouerant incarnationis mysterium, in precationibus suis, diffidentes suis meritis obtestabantur deum per memoriam patriarcharum, Abraham, Isaac & Iacob, quorum pietas deo fuisset accepta. At Christiani nihil petunt à patre, nisi per Iesum Christum, quem habemus in cœlis aduocatum efficacem, quiq; suam fidem nobis obstrinxit, fore ut acciperemus quicquid postularem patrem in ipsius nomine.

Qui

Qui scripsit hunc Psalmum non uiderat Christum in carne, sed oculis fidei qui longe prospiciunt, uiderat illum uenturum: quem admodum & Abraham tot seculis Christi aduentu antiquior uiderat diem illius, & gauisus est. Nos igitur quoties aliquid à deo petimus, cum fiducia petamus, sed eam fiduciam hauriamus, non ex nostris benefactis, sed ex gratuitis Christi promissis. Ne dicamus respice ad ieiunia mea, aut eleemosynas, aut uigilias, aut chameunias: Sed respice in faciem Christi tui. Docet hoc Paulus Ephes. 3. In Christo Iesu domino nostro habemus fiduciam ac accessum in confidentia per fidem eius. Quid est per fidem eius? Quia fidentium est illi toto pectore, qui non fallit in promissis, etiamsi promittat, quæ uidentur nobis impossibilia. Quis enim credidisset fieri posse, ut diuina humanaque natura sic unirentur ut coirent in unam personam? At ille promisit & præstitit. Quis crederet fieri posse, ut homo uerus sederet ad dextram dei patris? Promisit & præstitit. Quid est igitur quod non speremus à deo, modo respiciat in faciem Christi sui. Vt autem intelligas hanc interpretationem non esse somnium sensus mei, sed prophetam agnoscentem dignitatem

F 4   tatem

tatem suam confugisse ad faciem Christi, at-
 „tende quod sequitur: Quia melior est dies
 „unus in atrijs tuis, super millia. Nihil uetat
 quo minus hæciuxta sensum humiliorem re-
 ferantur ad Israhelitas captiuos apud Baby-
 lonios. Tenebantur ingenti patriæ desiderio,
 tedebat ethnicarum superstitionum, suspira-
 bant ad pristinos ritus ac templum illud ma-
 gnificum, quod extruxerat Solomon. Iam
 enim sibi uidebantur diutino ethnicorū com-
 mercio facti ethnici. Sed nos retrusorem in-
 tellectum sequi maluimus. Non addit chilia-
 dum numerum, ut intelligas infinitum discri-
 men. Nec dicit in domo tua, aut sanctuario
 tuo, sed in atrijs tuis, quod est templi quasi
 uestibulum, in quod admittebantur & pro-
 phani: unde Paulus Hebræis scribens appel-
 lat sanctum seculare κοσμικόν, quod toti pa-
 teret mundo. Nec est apud Hebræos unus
 dies, sed tantum dies. Non est enim dies ubi
 non lucet sol iustitiæ, & incontaminata ueri-
 tas. Nusquam igitur dies est, nisi in ecclesia. In
 nocte sunt, qui sunt extra hanc: quod olim
 uaticinatus est Zacharias, cap. ultimo, de in-
 credulis loquens: In die illa non erit lux, sed
 frigus & gelu. Mox de fide ecclesiæ sic loqui-
 tur: Et erit dies una quæ nota est domino, non
 dies

dies neq; nox. Vulgarem diem facit solis ex-
 ortus, noctem occasus. Quis igitur est hic dies
 & non dies? Explicat hoc Esaias capite. 60.
 Non erit tibi sol in lucem diei, neq; ortus lu-
 nae illuminabit te per noctē, Sed erit tibi do-
 minus lux æterna. Vtrunq; duorum prophe-
 tarum locum imitatus est qui scripsit Apoca-
 lypsim. Et ciuitas non habebit opus luce so- 22
 lis, quoniam dominus omnipotens lumen
 eius erit. Porro non esse lucem nisi in ecclesia,
 testatur Esaias eodem quod modo citauimus ca-
 pite, de his agens qui non receperunt fidem
 Euangelicam. Quia ecce tenebræ operient
 terram, & caligo populos, Super te autem
 orietur dominus & gloria eius in te uidebi-
 tur. Mox subiicit de ijs qui relictā patriā super-
 stitione crediderunt Euangelio: Et ambula-
 bunt gentes in lumine tuo, & reges in splen-
 dore ortus tui. Ad hæc quum ait, ὑπὲρ χι-
 λιάδας, non addit quatum rerum, comple-
 tens uniuersa commoda in unum conflata
 quæ non possunt homini contingere extra ec-
 clesiam. Nā quæ potest esse felicitas hominis,
 si in tenebris ambulet? Quandiu militamus
 in hoc tabernaculo, per fidem intuemur so-
 lem. At in illo cœlesti templo non est nisi
 unus dies, quia non est transmutatio, nec ui-

cūsitūdinis obumbratio, nec ulla erroris aut ignorantiae nebula lucem offuscat. Aeternitas enim nescit ortum & occasum. Interim tamen ambulare in luce fidei, & simplici animo sequi eum qui dixit: Qui sequitur me non ambulat in tenebris: beatius est omnibus opibus, regnis, glorijs & oblectamentis huius mundi. Hæc stulta dictu uidentur, quibus Christus nondum aperuit oculos: Verum si perconteris eos quorum cordibus illuxit Christus, num uelint pietatis iactura totum mundum lucrifacere, detestabuntur & abominabuntur sermonem tuum. Norunt enim quantum bonum sit, quod iam uelut arram tenent, & quàm inæstimabile sit illud, ad quod mox sunt trāsferendi. Nunc illud mihi spectato, quanto desiderio teneatur domus dei qui hæc loquitur.

- « Elegi abiectus esse in domo dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorū.
- « Quid est abiectum esse? Iacere in limine aut uestibulo & conculcari. Quod mendicorum est. Tanta autem est ecclesiae maiestas & felicitas, ut quod in ea contemptissimum est, longe præstet omnibus mundi splendoribus. Sicut in cœlesti Hierosolyma, muktæ sunt mansiones, quarum infima tamen potior est omnibus

omnibus regum palatijs : Sic in ecclesia uelut in magna domo , diuersi generis uasa sunt, quorum aliud est alio honoratius, & tamen quod in his uilissimum est, preciosius est uniuerso mundo . In corpore hominis naturali, membrum aliud alio est præstantius. Functiones quidem diuersæ sunt, sed eodem spiritu uegetantur omnia. Sic in corpore Christi mystico , quod est ecclesia , diuersi sunt ordines hominum , diuersa munia donaq; spiritus, omnes tamen membra sunt Christi, & eandem expectant hæreditatem. Quod hic infirmum est, sublimius est omni fastigio mundi. Pes humani corporis beatior est oculo suis, aut canis, & cæ partes per quas egeruntur recrementa cibi ac potus, in humano corpore, beatiore sunt capite asini. Hic obiter propheta aperit fontē, quam ob rem pleriq; mortales uel non accedunt ad ecclesiam , uel recedunt ab ecclesia , uel eiecti ob culpam grauantur redire. Qui tument honoribus mundanis nolunt deponere cameli gibbos , ut per humile ingrediantur ostium. Et ex historijs discimus complures hæresiarchas esse factos, quod ad episcopii dignitatem non admouerentur. Itaq; maluerunt primum tenere locum inter canes & sues , quàm inter oues Christi mediocri

diocri esse loco . Hæc stulta ambitio genuit nobis, Basilides, Marciones, aliaq; inauspicata nomina . Sed quid consequuti sunt infelices? Apud homines sibi confiarunt sempiternam ignominiam, apud deum meruere gehennā. Quanto satius erat, uel ignotissimum esse inter oues ecclesiæ, modo nomen habeas scriptum in libro uitæ. Simili tenentur amentia, qui quum magnis ac manifestis criminibus meruerint submoueri à consortio ecclesiæ, tamen recusant profiteri poenitentiam ut ecclesiæ reconcilientur. Humile & abiectum esse putant arceri ingressu, nudo capite nudisq; pedibus stare in uestibulo, flexis genibus introeuntium preces implorare, gestare pro purpura saccum, pro unguentis conspergi cinere. Quid in causa? Quia non uident quanta sit dignitas, quanta felicitas, quanta securitas uersari in atrijs domini. Quanta uilitas, quantumq; periculum uel ad horam esse extra domum dei. Vidit hæc ille deo charus Theodosius imperator, qui maluit uniuersum imperij strepitum deponere, & in abiectum poenitentium ire locum, quàm non esse in domo domini. Illi ipsi poenitentes cultu squalidi, ieiunijs attenuati, lachrymis & mœrore confecti, qui tanquam mendici iacent in limine domus

domus dei, multo feliciores sunt, quàm qui sub Satana regnant in tentorijs impietatis. Siquidem hi, si modo uere poenitet, licet corpore sint extra domum ecclesiae, animo sunt intus. Quid est igitur quod tanto ardore desiderat propheta, per Christi faciem obtestans deum: ut uel in extremo angulo, aut limine domus dei uersari liceat, & uel inter abiectissima Christi membra censeatur, extra quem nulla cuiquam est spes salutis. Sed si ad limen domus dei uel accedamus uel redeamus parata est misericordia domini, quæ subleuat infirmitatem nostram, ut proficiamus ad perfectiora. Parata est ueritas domini, ut abundemus in omni scientia spirituali, parata est gratia domini, ditans nos spiritualibus charismatibus. Postremo parata est gloria domini, quæ nos transformet in imaginem Christi. Christus ueritas est, Christus iustitia nostra est, quem si sequamur antecedentem, fit quod dicit Esaias: Et anteibit faciem tuam iustitia tua, & gloria domini colliget te. Misericordia condonat errorem, ueritas illuminat mentem ne reuoluaris in errorem, gratia instruit donis spiritus, ut conuersus confirmes fratres tuos, & quàm plurimos ab impietate reuoces, quemadmodum ait beatus David, expers

pertus misericordiam domini magnam, ac per Nathan ad ueritatem reuocatus: Docebo iniquos uias tuas, & impij ad te conuertentur. Hoc est quod hic sentit propheta: Quia misericordiam & ueritatem diligit deus, gratiam & gloriam dabit dominus. Similiter & Paulus, per domini misericordiam reuocatus à furore persequendi, & per ueritatem Euangelicam edoctus uiam domini, denique per gratiam sancti spiritus præclaris donis locupletatus, factusque uas & organum electum, eò profecit ut etiam in medijs afflictionibus in domino gloriaretur. Quanquam potest hic uersiculus & aliter intelligi, ut misericordiae diuinæ sit, quod trahimur ad cognitionem ueritatis, iuxta uerbum Hieremiæ 31. Ideo attraxi te miserans. Tum ut ueritas sit hominis, confitentis sua mala, & agnoscentis gratuitam dei misericordiam. Hoc enim sentit Psalmus. 50. Ecce enim ueritatem dilexisti, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Dauid quandiu celabat peccatū suum, mendax erat, & fucum facere conabatur, non hominibus tantum, sed & deo. Verum deus ex sua misericordia per Nathan prophetam, reuocat eum ad ueritatem confessionis: declarans inutiliter celari peccatum apud homines

mines, quum oculos dei nemo possit fallere. Misericordiam reuocantem & ueritatem confitentem, sequitur gratia & gloria. Peracto enim luctu poenitentiae, & ita castigatis membris, ut quemadmodum antea seruierant iniquitati ad iniquitatem, ita facta templa spiritus sancti seruiant iustitiae ad iustitiam, sit ut glorietur ecclesia illic superabundare gratiam, ubi abundarat peccatum, & inter angelos maior sit gratulatio super uno peccatore reuocato quam super nonagintanouem iustis. Non est quidem absurdum quod adfert Augustinus, ueritatem referens ad fidem dei in promissis. Solus enim ille uerax est, quum sit omnis homo mendax, non quod semper fallant homines, sed quod in ipsis non sit praestare, quod pollicentur, incerti an in proximum diem uicturi sint. Quandiu circumferimus hoc mortale corpusculum, multis iniurijs multisque periculis obnoxium, misericordia domini circumuallat nos undique scuti uice, ne reuoluamur in uitia, Veritas dei in promissis fulcit erigitque mentes nostras, ut contemptis huius uitae bonis pariter ac malis feramur ad coelestia. Concinit huic sensui, Psalmus. 35. Prætende, inquit, misericordiam tuam scientibus te, & iusticiam tuam ijs qui recto

recto sunt corde. Iustitia reddit cuiq; quod suum est. Quid autem reddet nobis deus, qui nulli cuiquam debet? Nihil enim habemus quod illius benignitati non oporteat acceptum ferri. At aliud est liberalitas, aliud iustitia. Verum & illud iustitiæ genus est, præstare quod gratuitò promiseris. Hac ratione deus seipsum nobis quodam modo debitore constituit, ut licet ipsum ob merita nostra non possimus appellare, ob promissa tamē appellare possimus. Quod si nos meminerimus officij nostri, ille non recusat uocari iniustus, si minus præstet quod pollicitus est. Venite, inquit, & arguite me dicit dominus. Hanc dei iustitiam appellat David, quum ait: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & uincas quum iudicaris. Prorogat interdum expectationem nostram deus, fallit nunquam: interim qui non norunt illius ueritatem, obmurmurant ac dubitant, quemadmodum illi duo discipuli, quum aiunt: nos sperabamus quod esset redempturus Israhel. Quum & discipulos ingens habebat mœror, quod quia non credebant eum resurrecturum, putarent sibi data uerba. Quod hic ex Hebræo uertit Hieronymus, & alij quidam, id ita discrepat ab eo quod transtulerunt septuaginta, ut non uideatur eius

eius generis esse uarietas, quæ frequenter accidit ex eo, quod eadem sententia uarijs effertur modis, aut ex ijsdem uerbis alius alium sensum colligit, sed apparet scripturam Hebraicam in codicibus uariasse. Id usu uenit interdum, quum scriba aut interpres elementi similitudine deceptus, aliud pro alio legit, aut quum diuersa literarum distinctio, diuersum efficit sensum. Nam quod ex Hebræo reddunt sic habet: Quia sol & scutum dominus deus, „ gratiam & gloriã dabit dominus. Quæ lectio „ si germana est, solem posuit pro ueritate, quæ est Christus, qui illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum: scutum pro misericordia protegente credentes, aduersus omnes insultus Satanæ. Sicuti loquitur Psalmus, 31. . Sperantes in domino misericordia circundabit. Quanquã & Paulus hortatur, ut sumamus scutum fidei, & alius psalmus dicit: Scuto circũdabit te ueritas eius, nec timebis à timore nocturno. Vis igitur tutus esse ab omni malo: Ne circumferaris omni uento doctrinæ, sed quod è scripturis diuinis tradidit nobis ecclesia catholica firma fide teneamus, quod præcipit simplici obedientia seruemus, quod promittit, alacri spe expectemus. Simpliciter ambulantes non deerit neq; misericordia,

G

recordia, neq; ueritas, neq; gratia, nec ullum
 bonorum genus, quod ad beatitudinem per-
 tinet. Eoq; subdit: Dominus non priuabit,
 siue non fraudabit bonis eos, qui ambulant
 in innocentia. Pro quo septuaginta uerterunt
 ἐν ἀκακίᾳ, quod magis sonat simplicitatem
 omnis expertem fraudis ac maliciæ. Colum-
 binos animos, amat spiritus sanctus. Dabit
 hic gloriam synceræ conscientiæ, in futuro
 dabit ineffabilem illam gloriam. Interim ar-
 rabone tam precioso contentus, expecta bo-
 na futuri seculi, spe gaudens, ut uere & ex
 “ animo dicas, cum propheta: Domine uirtu-
 “ tum, beatus homo qui sperat in te. Atq; hæc
 est complurium psalmorum clausula. Fre-
 quenter enim repetendum est, quod oportet
 semper infixum esse mentibus nostris. Se-
 cundus psalmus ita desinit, Beati omnes qui
 confidunt in eo. Quartus: Quoniam tu do-
 mine singulariter in spe constituisti me. 26. ita:
 Expecta dominum, uiriliter age, & conforte-
 tur cor tuum, & sustine dominum. 30. ita: Via-
 riliter agite, & confortetur cor uestrum, oma-
 nes qui speratis in domino. 32. In nomine
 sancto eius sperauimus. 33. Non delinquent
 omnes qui sperant in eo. 36. Saluabit eos qui
 sperauerunt in eo. Item, 41. & 42. ad spem in
 deo

deo figendam hortantur. Similiter &. 63. & 130. Nec est ista uulgaris spes quam nobis tanto studio commendant sacrae literae. Agricola sperat à deo lætum agrorum prouentum, nauta prosperam nauigationem, grauida felicem partum, ægrotus conualescentiam. At uir pius qui uere sperat, hoc est, spem omnem fixit in domino, plena fiducia totam sollicitudinem conijcit in deum, persuasus siue læta obtigerint siue tristia, siue mors, siue uita, omnia per dei misericordiam cessura in bonum, inscrutabili sua sapientia sic temperantis res mortaliū. Itaque quum beatus sit homo domine uirtutum, qui fiduciam omnem in te collocauit, nec id fieri possit, nisi sit intra domum tuam ecclesiam, dignare quæso aperire oculos omnium nostrum, ut uidentes quàm sint amabilia, quàm pulchra, quàm trāquilla, quàm tuta, quàm felicia tabernacula tua; rursus quàm his dissimilia tabernacula impietatis, positis opinionum & affectuum dissidijs, eodem sensu, eademq; sententia concordēs uersemur in illa beata sodalitate sanctorum omnium, ut uere de nobis dici possit: Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in unum. Nunquam autem coalescemus in unum, nisi pariter spem nostram

G 2   ponamus

ponamus in Christo Iesu rege Sion ac domino nostro, & ad illum unum spectemus omnes. Vbi regnat ambitio, ubi pecuniæ studium, ubi peruicacia, ubi cæcus fauor, aut odium cæcius, ut pertendamus tueri quicquid semel diximus aut scripsimus, ubi in gratiam partium probamus quæ scimus esse improbanda, aut odio priuato damnamus, & ea quæ pie dicta: denique ubi quisque ad se spectat, & undique trahitur funiculus contentionis, non potest res ad concordiam redigi. Reputemus quàm sit stultum sic odisse mores quorundam pontificum aut sacerdotum ac monachorum, ut ipsi fiamus illis deteriores. Deterior enim est qui recedit ab ecclesiæ confortio & in hæresim aut in schisma demigrat, quàm qui impure uiuit saluis dogmatibus. Cum hoc, perquàm iniquum est, nos ad aliorum uicia lynceos esse, ad nostra ipsorum talibus cæciores, & in aliorum oculis uidere festucam, ipsos trabem in oculo circumferentes. Homines cum hominibus uersamur. Quamquam grauius fateor peccant, qui in potestate constituti publica, non meminerunt officij sui. Tamen populi peruicacia, sæpenumero in causa est, ut qui præsumunt, alij sint quàm esse conueniret. Sic populus Israheliticus promississimo

tissimo Samuele, accepit superbum Saulem. Placabilior erit alienis erratis, qui prius sua in-
 spexerit. Præcipuum est discordiæ semina-
 rium, quod sinistro tantum oculo proximo-
 rum uitia intuemur. Claudatur ille sinister, &
 dexter uicissim ad eorum uirtutes aperiatur. Si uirtutum candidi fuerimus æstimatores, le-
 uius offendemur uitijis. Inter fratrem ac fra-
 trem, inter uxorem ac maritum non constat
 amicitia, nisi uicissim inter sese ad quædam
 uitia conuiueant. Quomodo igitur constabit
 totius ecclesiæ concordia, si quisq; ad alterius
 uirtutes luciosus, ad uitia tales habet oculos,
 qualia sunt specula quædam, quæ faciem op-
 positam & multo maiorem reddunt & de-
 formiorem? Dolendum est tam multos esse
 monachos, qui præter uestitum ac frigidas ce-
 remonias minimum habent religionis, tam
 multos esse sacerdotes, qui nec caste uiuunt,
 nec sacris uacant literis: nonnullos etiam ab-
 bates & episcopos, qui minimum differant à
 prophanis principibus aut satrapis: sed inte-
 rim dissimulamus quàm multi sint inter illos,
 pii, sobrii, docti, deq; Rep. benemerentes, in
 diuitijs pauperes, in dignitate modesti, in po-
 tentia mites. Nec cogitamus quanto nos esse-
 mus ferociores, si tot rebus ad licentiam inui-
 G. 3 taremur.

taremur. Expedit igitur, ut plebs, quæ dissimulatis sacerdotum uirtutibus, uitia tantum uidet exaggeratq̃, suam inspiciat manticam, à tergo in pectus reuolutam. Quotus quisque est opifex, ut ab infimis incipiam, qui in præstanda opera fidelis est, in mercede exigenda æquus. Nec enim temere natum est illud uulgo celebre prouerbum, In sua quenq̃ artificem arte furem esse. Iam quod omnino genus rerum est, quod illi non corrumpant questus gratia? Quot modis uitiatur triticum ac farina, quot modis uinum ac ceruisia, quot modis pannus reliquaq̃ texta. Omitto nunc in promissis perfidiam, in commercio supercilium ac morositatem, ut propemodum commodius sit cum rege quopiam aut Cardinale agere, quam cum Latomo, qui uix habet domi unde coenet. Qui tales sunt in seruili sordidoq̃ opificio, quales probabile est futuros, si ad eorum dignitatem euehantur, quorum mores ferre non possunt. Vulgus sacris initiatorum incontinentiam incesti sacrilegij ac uiolati uoti titulis exaggerant, sibi ut liberis ac solutis blandiuntur. Atqui, ne errent, nemo Christianus ad peccandum liber est, omnes religiosissimo sacramento sunt astricti, nisi forte ludum esse credunt quod in baptismo professi

professi sunt. Si infami cognomine uocantur apostatae, qui à Benedicti aut Francisci instituto desiscunt, quanto magis eo nomine digni sunt, qui in baptismo mundi contemptum professi, toto animo seruiunt mundo, & à Christo imperatore transeunt ad Satanam. Iam adulterium crimen, quod apud ethnicos gladio, apud Iudæos lapidatione puniebatur, neutiquam leue est, utcunq; nunc pro ioco ducitur. Quod si quis propius inspiciat, inueniet fraudibus, rapinis, periurijs referta omnia. Vt ne commemorem interim, quantam malorum lernam, tegat umbra belli. Nihil attinet hic de magistratibus inferioribus loqui, deq; ijs qui ob nobilitatis titulū sibi uolunt licere omnia, deq; principibus. Quocunq; uertas oculos heu nimium multa est querelarum materia. Sed hæc est rerum humanarum natura, maris in morem multa secū deferre, quæ malis abesse. Mutat sepe uitia, ponit nūquam. Quid igitur superest nisi ut se quisq; discutiat, & omnes ad Christi misericordiam confugiamus. Quædam uitia leuiora sunt, quàm ut expediat asperam admouere medicinam. Quædam minore religionis incommodo dissimulantur quàm exagitātur. Porro quæ grauiora, sunt, quàm ut oporteat dissimulare, manum

G 4

doctam

doctam & artificem requirunt, ne nobis eveniat quod solet imperitis medicis, qui dum parum dextrè admouent remedia, pro morbo extinguunt hominem, aut ex leuiore malo reddunt immedicabile. Pleraque paulatim ac per occasionem irrepserunt, ea paulatim ac per occasionem tollenda sunt, si fieri queat absq; graui tumultu: sin minus dissimulanda, donec ipsa dies porrigat occasionem commodiorem. Eadem dexteritate utendum est in dogmatibus. Quidam dum impotenter uociferantur, hæresis, hæresis, ad ignem, ad ignem, in peiorem partem interpretantes quæ dicta sunt ambigue, per calumniam deprauantes, & quæ pie dicta sunt, plurimum fauoris conciliarunt ijs quos exitio dignos iudicabant. Rursus qui sub Euangelij plausibili titulo moliuntur ea, quæ ex diametro pugnant cum Euangelio, uehementer adiuuerunt partes eorum quos oppressos uolebant. Itaq; dum illi nihil omnino patiuntur innovari, hi nihil sinunt relinqui, tempestas orta est pene insedabilis, & dum utrinq; nimium tenditur funiculus contentionis, fit, ut utraq; pars rupto fune in tergum cadat. Non quod ecclesia concidat, quæ nixa saxo immobili Christo, nullis turbinibus concutitur, sed de quibus

quibusdam hominibus loquor, qui causam ecclesiae tuentur, magno quidem zelo, non enim dicam malo, sed non secundum scientiam. Nondum eò processit hoc morbi, ut sit immedicabile. Extingui potest hoc incendiū, si materiam igni subtrahamus. Præcipuus autem huius tumultus fons sunt impij mores hominum. Non est quod alij in alios culpam reijciamus. Primum hoc humani generis exemplum est, sed ut per se prauum, ita nobis infelix: Mulier decepit me, serpens decepit me. omnes iram domini prouocauimus, restat ut omnes ad illum simul sincero corde conuertamur: ille ut est exorabilis, uicissim conuertetur ad nos, atq; hos inconditos rerum motus uertet in tranquillitatem, nobis eodem pro nostra quantulacunq; portione annitentibus. Quo pacto inquis, id fiet? Sit unusquisq; quod esse debet: Sint pontifices, pontifices Christi uicarij sincero corde gregis dominici curam agentes. Sint principes, principes diuinæ iusticiæ ministri, tanquam deo reddituri rationem, quem hoc magis oportet ab illis timeri, quo liberiore sunt à timore hominum. Magistratus bona fide remp. administrent. Monachi perfectionem quam titulo profitentur, moribus præstent. Sacerdotes noctes

G. S.

tes noctes ac dies meditentur in lege domini,
 quo possint esse sal populi. Qui laici sunt, sint
 quod dicuntur, non praeant, sed reuerenter
 obtemperent sacerdotibus, fideliter parcant
 principum legibus, in suo quisque opificio pro-
 bet suam conscientiam summo illi καὶ ὁ
 γνῶσι. Nam beati Lucæ uerbo libenter uti-
 mur. Qui negociator est bona fide negotie-
 tur: qui molitor est, bona fide sit molitor: qui
 pistor est, bona fide sit pistor: qui faber est,
 bona fide sit faber: qui uestiarius est, bona fi-
 de sit uestiarius fiduciam habens in eo qui
 non deserit rectos corde: atque item de cæte-
 ris dicendum est. Nemo suis uitis hoc nomi-
 ne blandiatur: Ita mos est, sic nemo non fa-
 cit. Ne circumspicias o bone quid alij faciant,
 sed quid abs te fieri uelit supremus ille iudex,
 cuius oculos nemo fallit, ad cuius tribunal
 omnes sistendi sumus, siue reges, siue inopes
 erimus coloni. Ibi non ualebit hæc tergiuer-
 satio: Ita mos est, sic nemo non facit. Interim
 ponatur ambitio, & pertinax uiuendi studi-
 um, cessant fauores cum priuatis odijs, con-
 silescat dementis rixæ furda uociferatio, ita
 demum clucescet ueritas illa pacifica. Acce-
 dat illa συγκατάβασις, ut utraque pars alteri
 sese nonnihil accommodet, sine qua nulla
 constat

constat concordia. Sed hactenus obsecunde-
 tur, ut ne moueantur τὰ ἀκίνητα, & hactenus
 feratur hominum infirmitas, ut paulatim in-
 uitentur ad perfectiora. Illud autem omnibus
 penitus infixum esse oportet, nec tutum esse,
 nec ad fouendam concordiam utile, temere
 desciscere ab ijs quæ maiorum autoritate tra-
 dita sunt, quæq; longo seculorum usu con-
 sensuq; confirmata. Nec quicquam omnino
 nouandum est, nisi huc aut cogat necessitas,
 aut insignis inuitet utilitas. De libero arbi-
 trio, spinosa est uerius quàm frugifera dispu-
 tatio. Et si quid de hoc quærendum est, in
 Theologicis diatribis sobrie discutiatur. In-
 terim inter nos illud conuenire satis est, ho-
 minē ex suis uiribus nihil posse, & si quid ulla
 in re potest totum eius deberi gratiæ, cuius
 munere sumus quicquid sumus, ut in omni-
 bus agnoscamus imbecillitatē nostrā & glori-
 ficemus dominī misericordiā. Conueniat in-
 ter nos fidei plurimum esse tribuendū, modo
 fateamur & hoc esse peculiare spiritus sancti
 donum, idq; multo latius patere quàm uul-
 gus hominum credit, nec omnibus adesse qui
 dicunt, Credo Christum pro me passum esse.
 Concedamus fide iustificari, hoc est, purifi-
 cari corda credentium, modo fateamur ad
 consequen-

consequendam salutem necessaria charitatis opera. Neque enim uera fides potest esse ociosa, quum sit fons & seminarium omnium bonorum operum. Quin potius distinguamus iustitiam repurgantem mentis nostræ domicilium, quam recte dixeris innocentiam, & iustitiam ornantem ac locupletantem eam bonis operibus. Deus proprie nulli debitor est, nisi forsitan ex gratuito promisso, quanquam & hoc ipsum ut præstemus promissi conditionem illius est munificentiae: non tamen reiiciendum est mercedis aut meriti uocabulum, quod deus quæ in nobis, aut per nos operatur pro sua bonitate acceptat ac pensat. De uerbis nulla sit digladiatio, modo de re cōueniat, nec interim ingerantur auribus imperitæ multitudinis illa παραδόξα: Nihil refert qualia sint nostra opera, tantum habeto fidem & seruaberis: Et homo quicquid agit nihil aliud quàm peccat: quæ ut in aliquo sensu uera sint, tamen ab imperitis aliò rapiuntur quàm expedit. Quemadmodum & illæ uoces, Christus pro nostris peccatis dependit. An ille pro nobis mortuus est, ut nos uiuamus in peccatis: an potius ut semel illius sanguine loti, abstinemus ab omnibus inquinamentis? Mortuus est & resurrexit, ut ipsum imitantes, moriamur

riamur peccatis, & in uitæ nouitatem resurgamus. pro nobis crucem gestauit, sed idem clamat: Qui non tollit crucem suam quotidie, non est me dignus. Cæterum qui dominum suis sceleribus quotidie, quod in ipsis est crucifigunt, ipsa mors illius adeo nihil profutura est, ut cessura sit in grauem supplicij accessionem. Pij cuiusdam affectus est credere, preces ac bona opera uiuentium prodesse defunctis, præsertim si hæc illi dum uiuerent facienda curarunt. Tantū admoneantur, qui funebres pompas ac missas gloriæ causâ instituunt, perdere mercedem suam: ac certius esse luctum, si quod morientes legant, uiui ac sani in pios usus erogent. At quibus hoc nondum persuasum est, ne obstrepant aliorū simplicitati, sed ipsi tanto benignius sublenēt pauperum inopiam, tantoq; feruentius incumbant bonis operibus, quo minus credunt defunctos, uiuorum benefactis iuuari. Religiosi item affectus est, credere sanctos ac sanctas quos deus adhuc mortali corpore grauatos tanti fecit, ut ad illorum preces, dæmones expulerit, mortuos ad uitam reuocarit, nunc quoq; non nihil apud eum posse. At quibus diuersa sedit opinio, pura mente, sinceraq; fide inuocent patrem, filium & spiritum sanctum, ne obturbent

bent odiose ijs , qui citra superstitionem implorant diuorum suffragia. Superstitio quam fateor in inuocatione cultuq; diuorum esse plurimam , coarguenda est , pius ac simplex affectus interdum tolerandus est, etiam si sit cum aliquo coniunctus errore. Vt nostra uota non sentiant diui , sentit tamen Christus qui & amat simplices animos , si minus per sanctos, certe pro sanctis dabit nobis quæ petimus. Qui seuerunt in Diuorum imagines, non prorsus abs re concitati sunt ad eum zelum, licet immodicum mea quidem sententia. Nam horribile crimen est, Idololatria, hoc est, simulachrorum cultus : qui tametsi iam olim sublatus est e moribus hominum, tamen periculum est , ne technis dæmonum eodem reuoluantur incauti. Sed quum statuaria & pictura olim inter liberales artes habita sit tacita poesis, plus interdum repræsentans affectibus hominum quàm homo quamuis facundus possit uerbis exprimere , & Plato agnoscens poesim plurimum habere momenti ad Remp. bene secusue instituendam, non omnes poetas submouerit ex illa quam fingit ciuitate, sed Homerum tantum aut Homeri similem, qui dñs , ac deorum filijs attribuit adulteria, puerorum amores, furta, mendacia

dacia, impotentes iras, dissidia aliaq; uitia,
 quæ nemo bonus Reip. gubernator ferret in
 suis ciuibus, aut frugi paterfamilias in uxore,
 liberis aut famulis: corrigendum erat, quod
 per imagines irrepserat superstitionis, utilitas
 erat seruanda. Vtinam omnes omnium ædi-
 um parietes haberent uitam Iesu Christi de-
 center expressam. In templis autem quemad-
 modum in Aphricano concilio decretum
 fuit, ne quid recitaretur præter scripturas ca-
 nonicas, ita conueniret nullam esse picturam,
 nisi cuius argumentum in canonicis scripturis
 contineretur, In peristylis, porticibus & am-
 bulachris possent & alia pingi ex humanis
 historiis desumpta, modo facerent ad bonos
 mores. Stultas uero aut obscœnas aut sedi-
 tiosas tabulas oportuit non solum è templis
 uerumetiam ex omni ciuitate sublatas esse.
 Et quemadmodum blasphemix genus est,
 sacras literas ad ineptos ac prophanos detor-
 quere iocos, ita graui pœna digni sunt, qui
 dum pingunt canonicarum scripturarum ar-
 gumenta, de suo capite miscent ridicula quæ-
 dam, ac sanctis indigna. Si libet ineptire, à
 Philostrato potius petant argumenta. Quan-
 quã sunt & in ethnicorũ annalibus multa ar-
 gumenta, quæ idiotarũ oculis utiliter exponi
 possent.

possent. Ergo cui persuasum est, diuorum imaginibus, quoniam non sentiunt, nihil habendum honoris, fruantur suo sensu: ne tamen obstrepant ijs, qui citra superstitionem sic uenerantur imagines eorum amore quos repræsentant, quemadmodum noua nupta sponsi absentis amore exosculatur anulum aut strophium ab illo relictum aut missum. Hic affectus deo non potest ingratus esse, qui non est superstitione, sed ab abundantia quadam amoris proficiscitur. Idem sentiendum est de ijs, qui simili affectu exosculantur ossa aliâsue reliquias sanctorum. In his Paulus opinor concederet, ut in suo quisque sensu acquiescat. Noui Theologum, qui cum uideret quendam per cœmeterium euntem, nam erat iter publicum, non aperire caput ad signum crucifixi, haud quidem studio, sed intentum fabulis comitum, quibuscum deambulauerat, miro zelo dixit ad suos confabulones, ausim iurare illum esse Luteranum. Illud profecto non recte: quemadmodum altera pars peccat, odiose obstrepens, non superstitioni, sed simplici religiosoque affectui nonnihil tribuentium imaginibus. Illud citra noxam omnibus potest inculcari, diuos ac diuas optime colimus imitando uitam illorum, Itidem quibus nondum per-

dum persuasum est horum temporum sacramentalem confessionem, fuisse ab ipso Christo institutam, seruent eam ut rem salutarem multisq; commendabilem utilitatibus, ac multorum seculorum usu comprobata. Ut autem illa tum tutior sit, tum minus grauis, magna ex parte in nobis situm est. Videlicet si deligamus integrum, eruditum, ac silentij tenacem sacerdotem, nec eum ambiguis ac perplexis sermonibus remoremur, ut percontando cogatur uelut expiscari crimina, sed simpliciter, tanquam coram deo aperiamus ea duntaxat, quæ certo sunt letalia uulnera. Quod genus sunt, adulterium, homicidium, furtum, ebrietas enormis ac uoluntaria, obreclatio maliciosa, quod homicidij aut ueneficij genus est, perfurium, fraus, rapina, aliaq; huius generis seu facto perpetrata, seu certo animi proposito destinata. quibus enim nihil defuit præter occasionem, iam perpetrarunt. Absit autem repetendi confessionem superstitio, absit anxietas enumerandi commissæ & circumstantias, aut totam iterandi confessionem apud alium sacerdotem, si quod crimen in priore fugit. Præcipua cura sit, ut quod admissum est detestemur, & in pristinum remigremus affectum. Illud omnium

H

caput

caput est, sic instituere uitā, ut non incidamus in ullum crimen letale. Id qui potest, liber est ab onere confitendi. Leuiiores culpas uitare uix cuiquā concessum est, in hac uita: at non difficile est auxiliante deo, uitare crimina ei qui semel sit radicatus in charitate dei ac proximi. Hoc igitur fundamentū ante omnia faciendum ac stabiliendū est in animis nostris. Quod si accidat in crimen prolabi, non est necesse protinus ad sacerdotem currere, sed ad deum ilico confugiendū est. Cum illo statim redeundum in gratiā, ut sacerdoti quoq; confitearis expectanda est temporis oportunitas. Consultum tamen est culpas de quibus dubitas, criminales sint necne, sacerdoti quū oportunum fuerit referare. Idem dico de factis, de quibus ambigis, utrum legitima sint an non. Complures enim perplexi casus incidunt in uita mortalium, ueluti de usura, de matrimonio, de restituendo, de uotis. Qui credunt eam ut nunc est à Christo institutam, tanto obseruent religiosius, sinantq; alios in suo sensu acquiescere, donec sacrosancta synodus aliquid expressius de hoc pronunciarit. Hoc pacto fiet, ut nec scindatur omnino Christiana concordia, nec mores infirmorum in omnem licentiam proruant. In missam si quid
super

superstitionis, aut sordium irrepsit, æquum est corrigere. Ipsam missam quur usq; adeo excremur non uideo. Constat psalmodia, qui dicitur introitus, doxologia, precatone, sacris canticis, recitatione uerborum prophetiarum aut Apostolicorum, quam uocant epistolam, recitatione Euangelij, professione fidei catholice, gratiarum actione, quam appellant Eucharistiam, ac religiosa commemoratione mortis Dominice, rursus precationibus, inter quas est precatio Dominica: dein sequitur pacis Christiane Symbolum, mox communio, rursus sacrum canticum, & precatio. Postremo loco sacerdos totum populum uelut in suam tutelam receptum, deo benedictione tradit atq; commendat, ut perseuerent in affectu pietatis, mutuaq; charitate. Quid in his non pium ac uenerandum? Quos offendit sordida turba conductitiorum sacrificulorum, submoueant indignos, dignos retineant. Quibus non placent prosæ, præsertim indoctæ, licet eas prætermittere. Neq; enim Romana ecclesia ullas nouit prosas. Similiter & cantionem quam nunc in nonnullis templis canunt, post consecratum corpus & sanguinem dominicum, pro pace aut contra pestilentiam, aut pro felici prouentu frugum, sine religionis

detrimento liceret omittere. Id enim omnino præter ueterem morem inductum est. Nam id temporis olim populus non cursitabat ad uidendum id quod sacerdos ostendit, sed prostratus humi corporibus, animis in cælum erectis gratias agebat Christo redemptori, qui nos suo sanguine lauit, sua morte redemit. Nihil porro tale nouit ecclesia Romana. In sacello pontificis, non est nisi unicum altare, & unicum sacrum. Quin & hodie in multis ecclesijs Romanam imitantibus, non licet priuatim sacrificare duntaxat id temporis, quum summum peragitur sacrum. Illorum insolentia est arguenda, qui cum summi sacrificij tempore ambularint nugantes de rebus friuolis, proprium requirunt sacerdotem, qui ipsis proprie sacrificet: aut in uespertino cultu, quemuis obuium arripiunt sacerdotem, qui ipsis separatim dicat uespertinas laudes, etiam si iam suas absoluit: qui si recuset, sic commouentur, ut periculum sit ne illi pugnos in faciem ingerant. Adeo quod publicum est contemnitur, & quisque priuata querit. Si non placet in templis illud modulatae musicae genus, & organorum cantus, possunt citra pietatis iacturam omitti: si placet, curandum est ut illa quoque musica sit digna templo

templo dei. Iam & illud non recte fit in quibusdam ecclesijs, ut ob musicorum aut organorum concentum omittantur aut decurtenantur ea quæ sunt præcipua. Hora prope consumitur in prosa, ac decurtatur Symbolum fidei, & omittitur precatio Dominica. Nec minimum temporis absument illæ uocum caudæ, ad singulos uersus in longum productæ. Atqui præstabat cultum solennem, nullis superuacaneis uerti in tædium. Ad superstitionem uergunt tot peculiaria missarum argumenta, missa de spinea corona, missa de tribus clauis, missa de præputio Christi, missa pro nauigantibus, pedestri aut equestri itinere peregrinantibus, pro sterilibus, pro grauidis, pro parturientibus, pro feбри quartana aut tertiana laborantibus. Hæc & huius generis multa facile possent uel tolerari uel corrigi. Nec erat necesse ut missam tot seculis receptam, quasi rem pestilentem & impiam exigereamus. Iam quæ quidam tradiderunt de qualificatione, de merito principali & secundatio, de opere operante & operato, poterant inter humanas opiniones seponi, donec super his quoq; synodus pronunciaret, aut suo quocq; arbitrio relinqueret. Sacrificij atq; immolationis uocabulum ueteres sacri doctores non

horruerunt. Christus semel mortuus non moritur iterū, fateor, sed unicum illud sacrificium mysticis ritibus quotidie quasi renouatur, dū ex illo fonte inexhausto nobis nouam subinde gratiam elicimus. Immolamus hostiā pro uiuis ac defunctis, dum pro illis patrem per filiū mortem obtestamur. Postremo quā omnis precatio, laus & gratiarum actio recte dicatur sacrificium, maxime nomen hoc conuenit in missam, hęc omnia sacratius continentē. Sunt qui requirant in missa communionem. Sic fateor fuit à Christo institutū, & olim ita consueuit obseruari. Verum id quo minus fiat, haud stat per sacerdotes, sed per laicos, in quibus heu nimīū refrixit charitas. Cœlestis ille cibus non est obtrudendus inuitis, aut nauscantibus, auide petentibus non negabitur. Nunc quæ possit esse cōmunio quum quibusdam in locis templa ferē sint uacua cōmunionis tempore. Quidā aspersi mox abeunt domum, & ante introitū faciunt exitū. Alij post auditum & non intellectum Euangeliū abeunt. Atqui posteaquam sacerdos dixit, sursum corda, & gratias agamus, tum præcipuæ populi partes erant, quando tacente sacerdote quisq; cum deo loquitur. Atq; interim illi fabulantur in foro, aut potant in popina. Quanquam & hi uerecun-

uerecundius faciunt fjs qui toto sacro nugantur in templis. Deniq; tametsi inter sacrificantem & assistentes non est signorū Sacramentalium communio, quę nec olim inter omnes fuit, est tamen sacrae doctrinae, pię exhortationis, precationis, laudis & gratiarum actionis cōmunio. Cōmune est igitur quod uiuificat, illud cōmune non est quod sine illis nihil prodest. Sed obijcitur scrupulus de adorando. Si in Eucharistia totus est Christus, quid non est adorandus? Quanquam Christus in eo sacramento est, sub ratione cibi ac potus, ut summa cum animi puritate sumatur, non ut ostentetur, aut in ludis publicisq; pompis circumferatur, aut in equo circum arua uehatur. Id nequaquam est ueteris exempli, sed in hoc multitudinis affectui plus satis indultum est. Quidam sibi ualde pī uidentur, si quoties sacerdos finit uideri corpus domini undiq; accurant ac ē proximo defixis oculis intueantur. Quanto religiosius erat cum Publicano procul à cancellis abstinere, & corpore humi fuso, mente adorare crucifixum. Nullus est tam stolidus, ut humanam Christi naturam adoret pro diuina, aut ut panem & uinum adoret pro Christo. Quoniam autem nemo certus est, an sacerdos uerē consecrauerit,

præter ipsum unum, nullus adorat ibi Christum, nisi sub tacita conditione, & tamen id quod in Christo proprie adoratur nusquam non adest. Adde huc quod nullum sit sacramentum tam humile cui non assistamus nudis capitibus quum administratur, uelut in baptismo, in confirmatione puerorum: quid sentiunt igitur, qui putant idololatriam esse, si huic sacramento caput aperiant, etiamsi Christi corpus & sanguis tantum ibi sint in sacro signo. Quot porrò uidemus Sacramentariorum formas? Quoties ipsi suam mutarunt sententiam, quoties alienam reiecerunt? Nam & nuper exortus est, qui tam impiam de hoc sacramento sententiam commentus est, ut totum sustulerit sacramentum. Neque enim sacramentum dici meretur, quod nullo externo signo, sed tantum animi cogitatione peragitur. Hæc qui faciunt, utrum sibi uidentur talis ludere, an de grauissimis rebus disputare? Quod si ambigunt, ut ipsa declarat res, quanto satius erat in eo perseuerare, quod nobis tradiderat ecclesia catholica? Tradidit autem ibi uerum esse corpus & sanguinem domini, haud dubie quin uiuum, Quod si credimus in sepulchro diuinam naturam non fuisse separatam ab exanimi corpore domini, quanto

quanto credibilius est eam à uiuo corpore non esse separatam in sacramento. Itaq; si in hoc concordēs essemus, cætera quæ disquiruntur, quomodo sit ibi corpus & sanguis domini, sub panis substantia, an sub speciebus panis an uini, & quid accadat sumpto corpori, & si qua sunt his similia, poterant in synodo definiiri. Nunc dum quisq; de re tanta quod libet comminiscitur, nonne illud unicum piarum mentium solatium ac delictum, quodammodo in nauseam uertimus? Turbam festorum dierum, quos uel episcopi multitudinis affectibus indulgentes induxerunt, uel Romani pontifices causis non necessarijs instituerunt, ipsi facile patientur abrogari, quod genus sunt festum Conceptionis & natiuitatis uirginis matris, item festum præsentationis in templo. Et haud scio an expediret nullum omnino festum solenne indici, nisi cuius argumentum extet in sacris literis. Diem dominicum semper excipio. Facile patientur esse festa pauciora, modo ea quæ supersunt, maiore religione celebrentur. Non est omnino prophanus dies, quo licito labore citraq; fraudem paratur, quod uxorem alat ac liberos aut proximi subleuet inopiam. Festa quæ sodalitates sibi priuata constituunt autoritate,

unâ cum ipsis sodalitatibus à magistratu tollenda sunt. Nihil enim aliud sunt quàm Comi & Bacchi conuenticula. Delectû ciborû ac ieiunia non indixit ecclesia nisi ad sanitatem corporis & animi. Itaq; qui pisciû esu petulantur aut ieiunio & ualeitudinem corporis & animi uigorem ledi sentiunt, hos nequaquam obligat ecclesię constitutio. Qui uero sentiunt se ex abstinentia carniû & ieiunio & corpore & animo melius habere, quæ rogo contumacia est, uelut in odium ecclesię hoc reiicere, quod tantâ adfert utilitatem? Hic igitur nullus alium diiudicet, uescens non insultet abstinentibus, abstinentes non condemnent uescentes, etiam si causa non sit euidens. Suo domino stant aut cadunt. Idē sentio de ceteris episcoporû constitutionibus, quæ si piæ sunt, si utiles, si æquę, ob hoc ipsum seruandę sunt, quod tales sunt: & si displicet legis uocabulum, amplectamur eas tanquam salubria consilia. Si seruus de lapide emptus dat tibi consilium utile, auscultas & obtemperas, non quia seruus dedit, sed quia est in rem tuam. Et nos eorû consilia reiicimus, qui publica dignitate præminent, quiq; nobis patrum ac doctorum loco sunt. Hęc eô spectant, nō ut quę dicimus pro certis haberi uelimus aut præeamus ecclesiæ

clesie quid sit statuendum, sed ut interim dum
 apparatur synodus, ipsi dissensionum causas
 omnes quantum in nobis est, amputemus, ni-
 hil per uim ac tumultum agamus, neque cui-
 quam hoc faciamus, quod si nobis fieret, cœ-
 lum ac terram ac maria inelamaremus, neque
 quenquā ad nouam religionem à qua abhor-
 ret, perpellamus. Aequissimū enim est, ut qui
 sibi religionis causa uim fieri nolunt, ab alijs
 eam abstineant: præsertim quā hic quoque me-
 lior sit causa, tam longi præscriptione tempo-
 ris sese tuentium. Hæc admonitio ad utranque
 partem attinet: si moderata συγκατάθεσις
 premolliat dissidiorum paroxysmum, fiet ut
 synodi medicina felicius operetur ad concor-
 diam. Sic enim medici priusquā porrigant ua-
 lidum pharmacū, leuibus quibusdam ac blan-
 dis potiunculis, Sirupos illi uocant, præparant
 corpora, Hoc exemplū utinam omnes imite-
 mur. At uereor ne sint, qui uel ob inopiam
 iudicii, uel ut ipsi sint in tuto, properent sic ex-
 ulcerare omnia, ut frustra coeat synodus. Quis
 autē malus genius effascinauit infelices ana-
 baptistas? Nam audio hos errore falli, magis
 quā incitari malitia, ut ad istum modum in
 propriū ruant exitium. Nō sufficit illis baptis-
 mus, qui mille quadringentis annis suffecit
 ecclesiae

ecclesiæ catholicæ. Nam temporibus Augustini tam uetus erat consuetudo tingere infantes, ut huius exempli autor ignoraretur, admodumq; probabile esset, ab ipsis Apostolis fuisse inductum. Quanquam enim non est expressum in sacris libris, quod Apostoli baptizarint infantes, tamen ex his sumitur non levis coniectura. Paulus enim fatetur se baptizasse tres familias, Crispi, Caij, & Stephanæ. Et apud Philippeneses noctu baptizauit carcerarium cum uniuerfa familia. Et Petrus in Actis 10. baptizauit Cornelij non solum familiam, sed etiam cognatos ac necessarios, quos ille sub aduentum Petri conuocarat. In his familijs probabile est fuisse nonnullos infantes aut pueros. Christus ait: Date Cæsari quæ sunt Cæsaris. Et Apostolorum principes Petrus ac Paulus diligenter admonent, ut Christiani ciues obtemperent regibus ac præfectis licet idololatræ. Volunt seruum baptizatum fidelius etiã seruire hero suo, quàm antea fecerat, & isti grauantur parere principibus eodem lauacro tinctis, eandem professis religionem. Dicuntur exigere à suis rerum omnium cõmunitatem. At ista quidem fuit aliquandiu temporibus Apostolorum in primordijs ecclesiæ nascentis, ne tum quidem inter

inter omnes Christianos. Nam latius propa-
gato Euangelio non potuit seruari commu-
nitas, exitura uidelicet in seditionem. Hoc ad
concordiam est accommodatius, ut rerū pro-
prietas ac dispensandi ius sit penes legitimos
dominos, charitas uero faciat usum commu-
nem. Nunc audimus apud Bohemos exoriri
nouum Iudæorum genus, Sabbatarios appel-
lant, qui tanta superstitione seruant Sabbat-
tum, ut si quid eo die inciderit in oculum, no-
lint eximere, quasi non sufficiat eis pro Sab-
bato dies Dominicus, qui Apostolis etiam
erat sacer, aut quasi Christus nō satis expres-
serit quantum tribuendum sit Sabbato. Bea-
tus Paulus anathema minatur Angelo, qui
uel cœlitus adferret aliud Euangelium quàm
iple tradiderat. Nūc multorum animos adeo
conspicimus uacillantes, ut si uel obscurissi-
mus homuncio proferat nouum dogma, licet
absurdum, inueniat discipulos. Vnde tanta
uacillatio in animis Germanorum, qui sem-
per cæteris nationibus fortitudinis & con-
stantiæ laude præcelluerunt? Quid nobis feli-
cius, si positis dissidijs concordēs uersemur in
domo domini? Agit hoc summo studio Ca-
rolus Cæsar, agit idem Romanorum, Hun-
garię, Bohemięq; rex Ferdinandus, princeps
singulari

singulari pietate præditus. Nec Christianissimus Gallorum rex in hoc negotio suo cognomini non est responsurus. Nec Anglorum rex obliuiscetur, se non ita pridem, defensoris fidei catholicæ speciosum meruisse titulum. Qui Clementis pontificis ingenium propius norunt, pollicentur illum ad æquissimas condiciones descensurum, modo sarciantur ecclesiæ pax. Nec defutura est eruditorum Cardinalium æquitas. Res auspice Christo feliciter cessura est, si cæteri quoque principes ac ciuitates huc intendāt animum. Iam nimium diu rixis indultum est, uel delassati quæramus concordiam. Si domini lenitas nos prouocat ad licentiam, quæ ad poenitentiam debebat inuitare, uerendum est ne furor fiat læsa sæpius patientia, & quod de Iudeis scripsit Paulus, perueniat in nos ira dei in finem. Ne regum quidem mansuetudine abuti consultum est. Non ignorant illi uires suas, sed pro sua clementia, mollioribus si fieri possit remedijs huic malo mederi malunt quam cauterijs aut sectionibus. Fortasse nos credimus dormire Cæsarem. at is planè uigilat in hoc negotio. lentior est, sicut oportet principem summa potentia præditum non esse præcipientem in rebus gerendis, sed tamen ille tandem perficit,

perficit, quicquid animo destinauit semel. Regis Ferdinandi bonitas & animus planè philosophicus, qualem in principe requirit Plato, non meretur contemptum, sed abundantio- rem reuerentiã, ac religiosiorem obedientiam. Nunquam habuere felicem exitum ausus Cyclopici, & inconsulta temeritas: Sed ut uerissime dixit ille uates acutissimus, Vis consilij expers mole ruit sua, Vim temperatam dii quoq; prouehunt In maius. Ergo si moderatis consilijs, affectibusq; sedatis incubuerimus ad sarcinendam ecclesiæ concordiam, fiet quod uaticinatur Esaias: Et sedebit 3
populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta: iamq; simul omnes uno ore nobis inuicem gratulantes dicemus, Quàm amabilia tabernacula tua domine uirtutum.

FINIS.

CLARISS. DOCTISSIMOQUE VI-
RO DES. ERASMO ROT. DO-
mino in maioribus obseruando,
Iulius Pflug S. D.

HACIT charitas in quam
infixus sum, ecclesiae, ut
quauis ipse illi praesidium
afferre haud possim, de
omni tamen statu eius
cogitare non desinam: ex
quo certe ipso uberem
capió fructum, siue in mentem uenit mihi
quod consoletur, siue quod terreat. In quo-
rum ego cogitatione ita uersor, ut altero ani-
mus meus recreetur, altero uero muniatur
contra casus impendentes. Malum enim cum
aduenit diu ante prouisum, leuius esse solet.
Accedit eodem singulare quoddam officij
uinculum. Nam cum publicum in ecclesia mu-
nus sustineam, & si ad eam constituendam
facultas mihi non suppetit, uoluntate tamen
mihi eò est incumbendum. Itaque quum aliam
officij tribuendi rationem inire nequeam, fa-
cile adducor, ut tuam tuicque similium, qui &
doctrina & autoritate florent maxime, fidem
implorem. Hec eò ad te scripsi, ut ad causam,
quæ mihi

que mihi cum omnibus bonis communis est, intelligas priuatum etiam officium accedere, ut si nimius fuerim in urgendo des ueniam mihi, quum me illò affectio haud iniusta rapuerit. De statu autem religionis est omnino ut scripsisti, id enim re ipsa experior. Nec mihi hoc tempore facile occurrit quod animum leuet ægritudine: cum præsertim scelerum eorum, ob quæ plagas illas, & eas quidem iustas deus nobis infligit; nullum faciamus finem. Quod autem cogitas rudem sumere, istud tibi profecto per eum, qui tribuit ut posses hominum generi præclaram operam nauare, nunquam licebit: & eo quidem minus, quod ut extrema cygnorum uox consueuit esse suauissima, ita sanctissime esse solent uoces extremæ optimi cuiusq̃, qui eas ædit unâ prope cū spiritu extremo. Et si igitur habes, quo repudies typographorum postulata, non tamen reperies, quemadmodum ei, qui iure quodam suo imperare poterit, satis facias, nisi pareas. Sed quid ago? Ita tecum quodammodo loquor, quasi senectus tua non & operosa sit, & planè talis, ut eam nobis diuturnam fore sperem. Quin animum ad ea, quæ tu nobis præclara parere non desinis, confers, intellige haud obscure his, quæ à te opti-

I   mus

mus quisq; desiderat, non modo non orbari
senectutem tuam, sed etiam augeri. Vigent
enim in te omnia ea, quibus rei Christianae
prodesse possis, & haud scio an magis etiam,
quam in ætate florente. Quæ quidē res spem
ostendit fore, ut in quam ecclesiam multa tua
officia extant, de ea diu bene mereri possis.
Atq; hæc quidem amantissimis literis tuis
prouocatus scribenda putavi, non ut te ista
ætate atq; autoritate uirum ipse homo iuue-
nis atq; rudis monerem, sed ut in quem me
duceres sermonem sequerer. In quo ipso dum
breuitatem uiso, uerbosior & ineptior nescio
quo pacto fui, quam deceret. Venio nunc ad
Iulium Camillum & Augustinum Eugubiu-
num: quorum alterum cum Venetijs essem
de facie noui tantum, cum altero uero con-
gressus & locutus sum sæpe, qui me ea re de-
uinciebat sibi, quod mihi quotiescūq; uellem
facere potestatem introgundi bibliothecam
Antoninam. Amphitheatrum Camilli si eam
nobis utilitatem afferre posset, quam pollice-
tur, libenter me facerem unum e spectatori-
bus in eo. Ac si apud te disceptantem causam
dicit eloquentia, iam uicit. Nam (si te bene
noui) contra eam nunquā tu statues, cuius be-
neficio tantus es, ut uiuas in oculis omnium
ferē

ferè gentium . Itaq; nihil attinuit Camillum
eam ad pedes tuos abijcere. Sed illi potius pla
candi fuerunt, qui negat cum eloquentia co
gnitionem rerum coniungi posse , quasi uero
inquinare loqui sit sapere. Iam uero tuam ad
Eugubinum epistolam, iamdudum legi. in qua
tu illum amanter sanè, & singulari cum gra
uitate mones : Qui utinam obtemperasset tibi.
Nam sic ferè fit, ut quā quisq; uoluptatem ma
ledicendo capit, eam male audiendo amittat.
Qua in re euentus cum ipsa iustitiæ æquabili
tate bellissime congruit . Quo magis miror
quid homini uenerit in mentem cunctā na
tionem nostram tanta contumelia afficere.
Quod si te optima monentem audire noluis
set, suā tamen ipsius rationem si adhibuisset
in consilium , uirus illud in nos tam turpiter
non euomisset. Sunt certe in singulis natio
nibus qui sub figura hominum immanitatem
gerunt belluarum. Sunt item, qui cum inge
nio , tum uero etiam uirtute excellunt . Hoc
qui negat, ne is aut rudis est in cognitione re
rum humanarum, aut planè impudens . Qui
igitur uniuersæ alicui nationi in opprobrijs
obijcit, quæ sunt certorum ciuium labes, qua
id tandem fronte facit ? Cur non potius lau
dat ob certorum ciuiū uirtutes ? Id quod cum

officio boni uiri multo est coniunctius. Nonne qui ita reprehendit, idem sentit se patriam quoque suam, cum in eodem uel simili sit crimine, premere & tacita quasi sententia sua damnare? Sed quid si non tam uitia exprobrat, quam uirtutes in finitima uitia detorquet? Ut cum animi altitudo hominum nostrorum atque uirtus, quæ in periculis contemnendis lucere solet, feritati tribuitur. Quod si quis Germanorum, quibus ingenia Eugubinus adimit, uellet in hoc genere ingeniosius esse, nonne quæ multo uel præstantissima sunt, ea ad speciem turpem facile orationis uis conuertere posset? Nulla enim uirtus est, cui non uisum aliquod sit finitimum. Quo facilius id quod honestum est atque bonum dicendo eò potest traduci, ut malum esse uideatur. Recte igitur tu, qui prudentiam Eugubini requiris, cum præsertim multi sint nostrorum hominum si commoueant sese, sentiat ille Germanis neque ingenia, neque facultatem orationis, neque maximarum rerum scientiam deesse. Quanquam res ipsa pro hominibus nostris loquitur etiam si nullum faciant uerbum: Quod multam extant signa, eaque illustra, non solum ingenij illorum, sed etiam eximiae doctrinae. Adde quod ipsum Eugubini institutum, ei
acerbita-

acerbitatem istam exprobrare uidetur. Quid enim ab officio hominis Christiani, sacerdotis, & Theologi alienius esse potest, quam in eo quo se profitetur religionem defendere, tantum acerbitatis effundere, & contra, quam lex mutui amoris sancit, multos bonos uiros de se nihil tale merentes tam insigni iniuria afficere? Sed de his Fugubinus ipse uiderit, ego quod ad me attinet, malle illum isto maledicendi genere supersedisse. Faueo enim hominis honori. Quod si fecisset maiorem proculdubio fructum industriæ suæ cepisset, nec eam, ad quam se excitauit bene audiendi rationem, ipse in dubium uocasset. De Guilhelmo Budæo quæ scripsisti, ea me singulari affecerunt uoluptate. Ille enim ita se gerit, & ea nobis affert, ut mihi uideatur natus esse ad lucem rectis studiis inferendam. Lætor igitur uirum illum in eo etiam nunc cursu esse, quem iamdudum magna sua cum gloria tenet. Hic si tantum apud suos autoritate ualet, quantum excellens eius doctrina & uirtus, quæ uno omnium ore celebratur postulat, & gaudendum est certe omnibus bonis & præclare cum Galliis ipsis agitur. Hæc ferè ad epistolam tuam. Iam uero ne te fugiat quò loci sint res nostræ, sic habeto, religionem aliquanto

perturbatiorem esse, quàm fuit antehac, & ortus est nuper nescio quis terræ filius, qui conatur nouum malum inuehere. Negat enim necessaria esse ad Eucharistiam uerba Christi, quibus ea consecretur: quin nec speciem panis aut uini necessariam esse, sed satis esse, si motu interiori cordis Eucharistia capiatur. Ita cum hic ad spiritalem manducationem referat omnia, id agit ut possit sacramentum ipsum funditus tollere. Sed deus tamen pro sua misericordia nos respexit, cuius diuino beneficio effectum est, ut authore in uincula coniecto hæc heresis oppressa sit antea, quàm in uulgus proferretur. Noui præterea quod scribam nihil sanè est, & arbitror satis multa esse hæc, præsertim ad te uirum nunquam satis uacuum. Sed malui tamen multus esse, quàm non declarare me ijs quæ scripsisti, ualde delectari, de quibus certe tecum quasi loquens quanta uoluptate perfusus sim inde perspicias facile, quod finem dicendi ægre fecerim. Non igitur mihi uisus es garrire (qua tu uoce uiteris) sed aptissime grauissimèq; loqui, & tanto me uehementius amare, quanto longiores fuerunt hæc literæ tuæ. Quare tam me tibi beneficio obstrictum sentio, quàm quem maxime: cumq; mihi nihil esse possit antiquius

antiquus, quàm ut gratitudinem meam erga
te quibuscumq; possim rebus testificer, ma-
gnum mihi beneficium dederis, si ostenderis
in qua re officium meum tibi præstari uelis,

Vale, Cicij III Non. Maij, Anno

M. D. XXXIII.

DES. ERASMVVS ROT. CLA=

riss. LL. Doctori Ioanni Rinco

S. D.

LITERAE tuæ uir ornatissime, quibus
& pro tua prudentia sagaciter diuinas
imminentes Germaniæ calamitates, &
eas pie deprecaris, permouerunt animum
meum, ut ad omnipotentem illum pacifica-
torem, & ut Paulus uocat *μεσίτης*, precatio-
nem conscriberem, qua simul omnes domi-
num, iratum quidem ut uidetur, sed exora-
bilem appellemus. De non mouenda Cama-
rina, amanter tu quidem ac fideliter, sed serò
mones, Et merebatur hoc quorundam scur-
rilis improbitas, nec deerant amici qui per li-
teras huc hortarentur. Bene uale amicorum
candidissime. Frisburgi v die Martij, Anno
à Christo nato, M. D. XXXII.

I 4

Precatio

PRECATIO AD DOMINUM IESUM
 PRO PACE ECCLESIAE.

DOMINE Iesu Christe, qui pro tua omnipotentia cōdidisti creaturam omnem uisibilem pariter & inuisibilem, pro tua diuina sapientia ordine pulcherrimo gubernas ac digeris uniuersa, pro tua ineffabili bonitate seruas, tueris, ac uegetas omnia, pro tua immensa misericordia, restituis luxata, reformas collapsa, mortua reuiuificas, dignare quæsumus tandem ad unice dilectam tibi sponsam ecclesiam flectere uultum tuum, sed illum placidum ac propitium quo serenans omnia quæ in cœlis, quæ in terris, quæ supra cœlos infraq; terras sunt: flectere digneris oculos illos mites ac misericordes, quibus Petrum ecclesiæ tuæ summum pastorem intuitus es, ac mox resipuit, quibus turbam palantem aspexisti, & misericordia commotus es, quod ob inopiam pastoris errarent, uelut oues dissipatæ disiectæq;. Vides pastor bone quàm uaria luporum genera irruerint in caulas tuas, quorū quisq; clamat, hic est Christus, hic est Christus, ut in errorem pertrahantur si fieri posset, etiam perfecti. Vides qui-

des quibus uentis, quibus undis, quibus procellis factetur tua nauicula, extra quam nulli uis esse salutem. Quid superest, nisi ut illa demersa fluctibus, pereamus omnes? Hanc tempestatem accersuerunt nobis scelera nostra, agnoscimus & cōfitemur. Agnoscimus tuam iniustitiam, & nostram iniustitiam deploramus, sed appellamus tuam misericordiā, quæ iuxta propheticum psalmum, superat omnia opera tua. Multum iam poenarum dedimus, tot bellis attriti, tot exactionibus exhausti, tot morborum ac pestilentiarum generibus afflicti, tot inundationibus concussi, tot portentis è cœlo minantibus territi, nec inter hæc mala subinde noua lascescentibus, ullus undecunq; portus apparet, sed atrociora uidentur impendere. Non querimur de seueritate tua mitissime seruator, sed agnoscimus hic quoq; tuam misericordiam, longe siquidem atrociora merueramus. Verum noli clementissime Iesu perpendere quid nostris meritis debeatur, sed quid tuam deceat misericordiam, sine qua nec angeli possent subsistere, nedum nos lutea uascula. Miserere nostri redemptor exorabilis, non quod ipsi simus digni, sed hanc sancto nomini tuo da gloriam. Ne permittas, ut Iudæi, Turcæ ac cæteri, qui uel non nouerunt

I 5   runt

runt te, uel inuident tuæ gloriæ, perpetuo gloriantur de nobis, dicantq; ubi est deus eorum, ubi redemptor, ubi seruator, ubi sponsus, quem iactant: Hæc opprobria in te residunt, dum ex nostris malis æstimatur tua bonitas: desertos credunt, quos non intelligunt emendari. Olim quum in nauis dormires, & exorta tempestas minaretur omnibus exitium, ad inclinationem paucorum discipulorum expectatus es, & mox ad uocem tuam omnipotentem, subsedere fluctus, consiluire uenti, tumultus subito uersus est in tranquillitatem magnam. Agnouerunt elementa muta conditoris imperium. Nunc in hac longè grauiore tempestate qua periclitantur non paucorum corpora, sed innumerabiles animæ, ad totius ecclesiæ tuæ periclitantis clamorem, rogamus ut exergiscare. Tot hominum milia clamant, Domine serua nos, perimus. Tempestas uicit humanam industriam, imò uidemus opitulantium uolentium conatus in diuersum cedere. Tua uoce opus est domine Iesu. Tantum dic uerbo consile sce tempestas, & protinus illucescet optata tranquillitas. Parsurus eras tot sceleratissimorum hominum milibus si in Sodomis reperti fuissent decem iusti, Nunc tot sunt hominum

hominum milia, qui diligunt nominis tui gloriam, qui suspitant decorem domus tuæ, an non ad horum preces, iram tuam remittes, ac ueterum misericordiarum tuarum recordaberis? Non coelesti tuo artificio nostram stulticiam uertes in tuam gloriam? Non improborum mala uertes in ecclesiæ tuæ bonum? Solet enim tua misericordia tum maxime adesse, quum rebus maxime deploratis, hominum nec uires nec prudentia possunt opitulari. Tu solus res quamlibet discordes redigis in concordiam, unicus pacis & autor & tutor. Tu Chaos illud uetus, in quo nullo ordine nulloq; decore confusa iacebant discordia rerum semina, digessisti, & admirabili ordine, quæ natura pugnant æterno fœdere sociasti. At quanto turpius est chaos, ubi nulla est charitas, nulla fides, nulla fœdera, nulla legum, nulla præpositorum reuerentia, nullus dogmatum consensus, sed uelut in dissono choro suam quisq; canit cantionem? Inter cœlestes orbes nullum est dissidium, elementa suum quæq; locum seruant, suis quæq; funguntur muneribus. Et sponsam tuam in cuius gratiam cōdita sunt uniuersa, fines perpetuis dissidijs ire pessum? Patieris, ut impij spiritus discordiarum autores, in tuo regno tyrannidem

nidem exerceant impune? Patieris illum fortem, quem semel expugnatum deturbasti, rursus occupare tua castra? Quum mortalis inter homines uersabaris homo, ad tuam uocem aufugiebāt dæmonia. Emitte quæsumus domine spiritum tuum, qui dispellat à pectoribus omnium tuum adorabile nomen profitentium, spiritus impios, luxus, auariciæ, ambitionis, libidinis, uindictæ, discordiæq; magistros, & ut prophetis uerbis utamur: Cor mundum deus & rex noster crea in nobis, & spiritum sanctum innoua in uisceribus nostris, spiritum sanctum tuum ne auferas à nobis. Redde nobis læticiam salutaris tui, & spiritu principali confirma sponsam tuam, ac sponsæ tuæ pastores. Per hunc spiritum terrena cœlestibus conciliasti, per hunc tot linguas, tot nationes, tot hominū tam uarias formas in unum ecclesiæ corpus compegisti, quod tibi capiti suo per eundem spiritum cohæret. Eum si dignaberis in omnium cordibus innouare, cessabunt & illæ calamitates externæ, aut si minus cessabunt, certe te diligentibus cedent in lucrum pietatis. Digere hoc chaos domine Iesu, expandat se spiritus tuus super has aquas male fluctuantium dogmatum. Et quoniam spiritus tuus qui iuxta prophetæ

phetæ sermonem continet omnia, scientiam
habet etiam uocis, fac ut quemadmodū cun-
ctis in tua domo uersantibus, una lux est, unū
baptisma, unus deus, una spes, unus spiritus,
ita sit & uox una catholicam ueritatem profi-
tentium. Ascendens in coelū triumphantium
more sparsisti ex alto preciosa missilia, dedisti
dona in hominibus, dilargitus es uaria spiri-
tus tui munera. Rursum ex alto renoua uete-
rem munificentiam tuam, da ecclesiæ tuæ la-
balcenti, quod dedisti nascenti. Da principi-
bus timorem tui, ut sic Remp. administrent,
tanquā breui tibi regum regi rationem de sin-
gulis reddituri: da throno tuo semper assi-
stentem sapientiam, ut quid sit optimū factu
perspiciant animo, factisq; persequantur. Da
pastoribus, quibus tuas uices delegare digna-
tus es, prophetiæ donum, ut arcanas scriptu-
ras, non ex humano sensu, sed ex tuo afflatu
interpretentur. Da charitatē triplicem, quam
à Petro stipulatus es, ouium curā illi deman-
daturus. Da sacerdotibus tuis sobrietatis & ca-
stitatis amorem. Da populo tuo bonam uo-
luntatem obtemperandi præceptis tuis, ac
promptitudinē obsequendi ijs per quos iuxta
tuum animum uoluisti res humanas admini-
strari, Ita fiet, ut si principes tuo munere, te
digna

digna imperent, si pastores te digna doceant, populus bene imperantibus ac pia docētibz obtemperet, ecclesię simul cum ordine redeat pristina tū dignitas, tū tranquillitas, ad tui nominis gloriam. Niniuitis internecioni destinatis, simul ut ad poenitentiam conuersi sunt, pepercisti: & sponsam tuam pedibus tuis aduolutam aspernaberis? Quę pro sacco habet suspiria, pro cinere lachrymas. Pollicitus es ueniam ad te conuersis: sed hoc ipsum tui muneris est, ut quis ad te toto pectore cōuertatur, ut omnia bona nostra redundent in tuā gloriā. Conditor es, instaura plasma tuū. Redemptor es, serua mercem tuam. Seruator es, ne finas eos interire qui toti pendent ex te. Dominus es, asserere possessionē tuam. Caput es, subueni membris tuis. Rex es, da legum tuarum reuerentiam. Princeps es pacis, inspira nobis charitatem mutuam. Deus es, miserere supplicū, esto iuxta Pauli dictum, omnia in omnibus, ut uniuersus ecclesię tuę chorus, concordibus animis, & consonantibus uocibus pro impetrata misericordia gratias agat patri & filio & spiritui sancto, qui ad absolutum concordie exemplum, personarum proprietate distincti estis, natura unum, quibus laus & gloria in æternum, Amen.

FINIS.

LIPSIÆ EXCVDEBAT NICO=
LAUS FABER ANNO SA=
LVTIS M. D. XXXIII.
MENSE OCTOBRI.

THE LANCET
LATE PAPER AND
JULY 1. 1871
LONDON

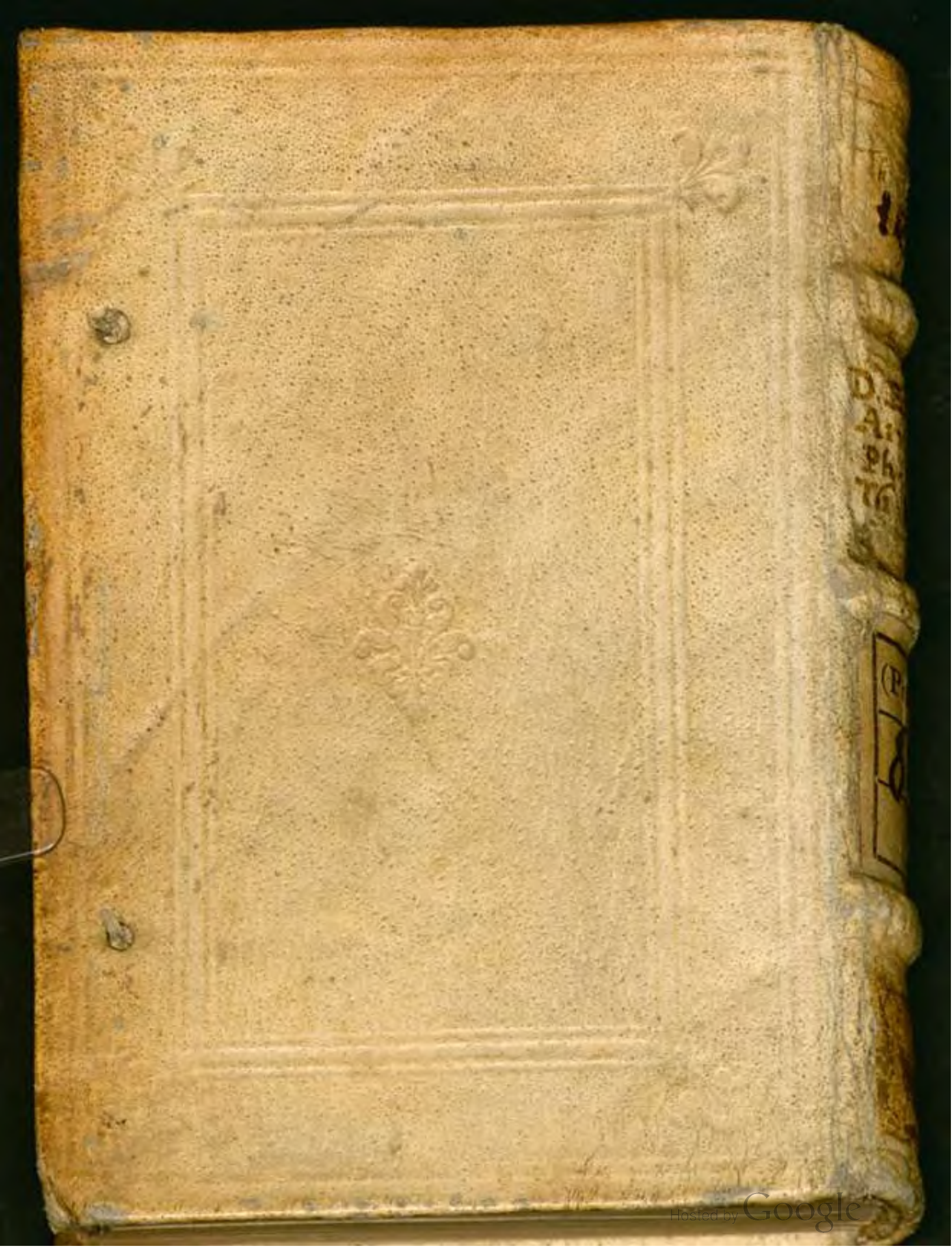

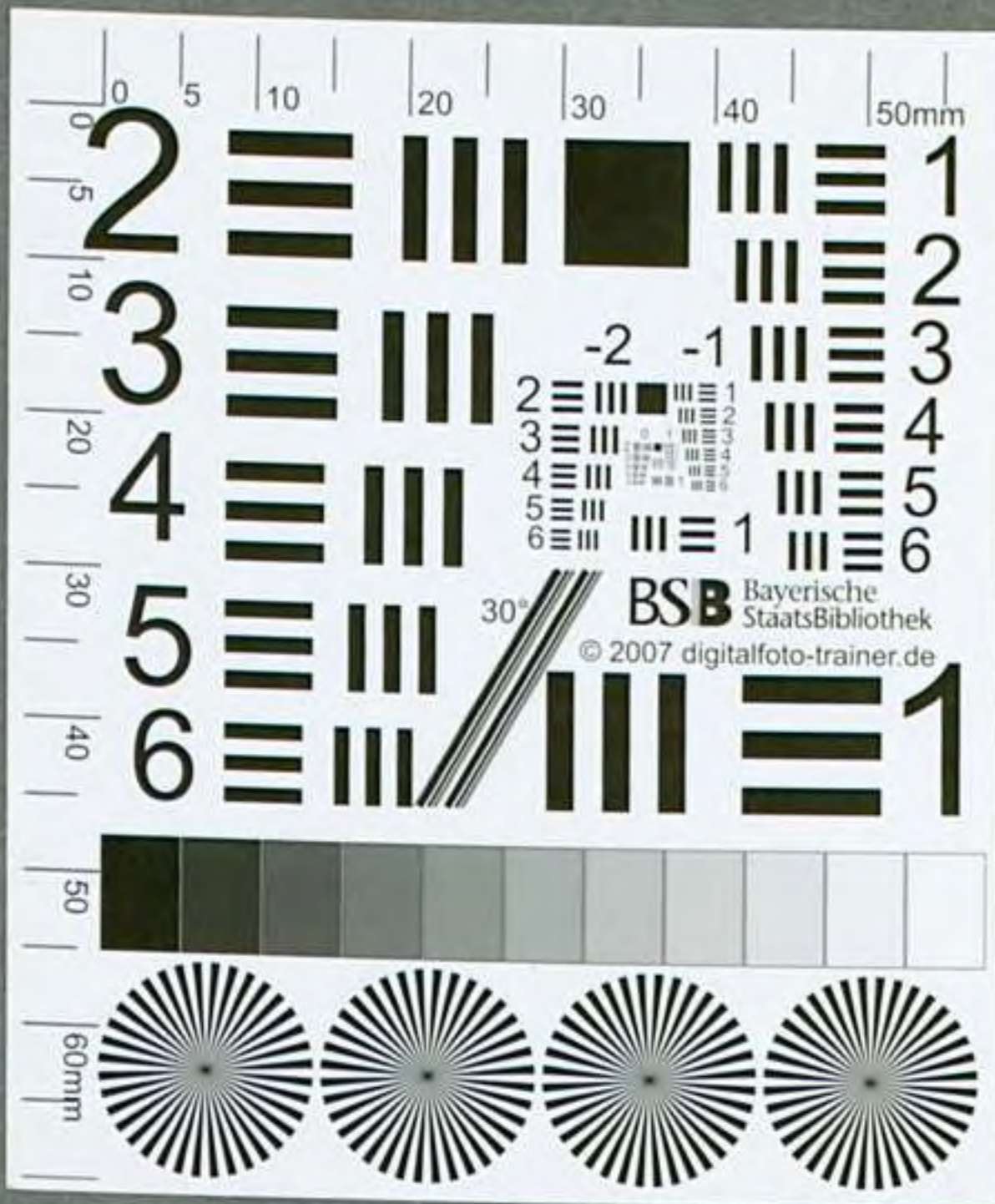

EPITAPHIUM

Thomæ Mori.

State Viri, fortè hos cineres nouisse iuuabit

EPITAPHIUM
Thomæ Mori.

State Viri, fortè hos cineres nouisse iuuabit
Hūc tumulum Morus colla resectus habet.

